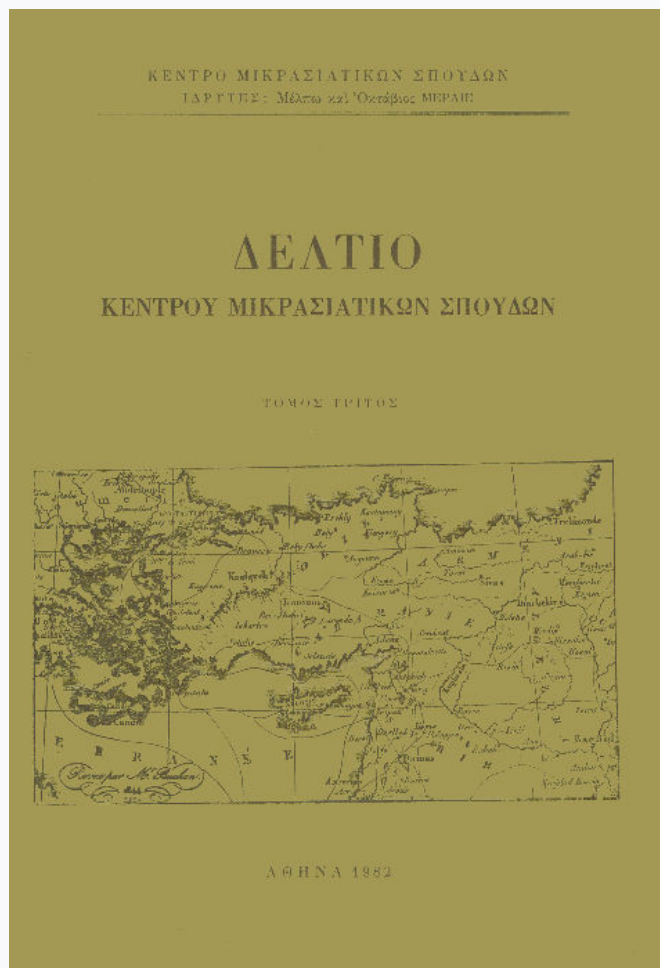

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 3 (1982)

Ταξίδι στην Καππαδοκία: 24 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου 1959

Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου

doi: [10.12681/deltiokms.285](https://doi.org/10.12681/deltiokms.285)

Copyright © 2015, Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μουσαίου-Μπουγιούκου Κ. (1982). Ταξίδι στην Καππαδοκία: 24 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου 1959. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 3, 209–228. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.285>

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ
24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1959

Στιγμιότυπα και διαβατάριες εντυπώσεις

Ταξιδεύοντας μ' ένα πούλμαν διαβαίνεις γοργά και ξεκούραστα την απέ-
ραντη γῆ. Πεδιάδες, λόφοι, βουνά, ποτάμια, λίμνες και θάλασσες, περνούν
ἀπὸ τὸ πλάι σου, σὰν μαγικὴ εἰκόνα. Τίποτα δὲ βαραίνει τῇ σκέψῃ σου γιατί
ὅλα ἔμειναν πίσω, κάπου ἐκεῖ πού εἶναι κιόλας μακριά, ἐκεῖ ὅπου ζεῖς καὶ
καθημερινὰ ἀγωνίζεσαι.

Δευτέρα, 24 Αὐγούστου. Ξεκίνημα ὥρα 6.10.

Δὲν ἔχει ἀκόμα ξημερώσει, τὰ φῶτα τῆς πλατείας εἶναι ἀναμμένα κι ἕνας
ἕνας ξεπεζεύουν στὸ φαρδὺ πεζοδρόμιο. Πρόσωπα ἄγνωστα μεταξύ τους, μὰ
γελαστὰ καὶ μὲ καλὴ διάθεση, καλημερίζονται σὰν νὰ ξέρουνται ἀπὸ παλιά.
Βαλίτσες, ταγάρια, πρόχειρες ἀποσκευές, ὅ,τι εἶχε ὁ καθένας, τὸ ἀπαραίτητο
γιά τίς λίγες μέρες τοῦ ταξιδιοῦ, παίρνουν τὴ θέση τους μὲ σειρὰ καὶ τάξη
μέσα στὸ πούλμαν. Εἴμαστε ἑπτὰ στὴ μικρὴ στενὴ μας παρέα καὶ καθόμαστε
ὅπου λάχει. Ὁ κοινὸς σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ ζεσταίνει τὴν ἀτμόσφαιρα. Οἱ
περισσότεροι πᾶνε γιὰ προσκύνημα στὴν παλιὰ πατρίδα, ἐμεῖς ἀπὸ ἀγάπη
στὰ παλιὰ χριστιανικὰ χωριά.

Γοργὰ διαβαίνουμε τὰ Ἑλληνικὰ δοξασμένα βουνά της, τοὺς κάμπους καὶ
τὰ ποτάμια μας. Ὁ κάμπος τῆς Ρούμελης, ὁ Ἀσωπὸς καὶ Σπερχεῖος ποτα-
μός, ὁ Παρνασσὸς καὶ ἡ Οἶτη, ὁ κάμπος τῆς Θεσσαλίας, ὁ Πηνεῖδς ποταμός,
τὰ Τέμπη ἀνάμεσα στὸν Ὀλυμπο καὶ Κίσσαβο, ἡ γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ. . . ὁ
ἥλιος πᾶει νὰ δώσει κι ἐμεῖς φτάνουμε στὴ Θεσσαλονίκη.

Τρίτη, 25 Αὐγούστου. Ξεκίνημα ὥρα 6.30 πρωινῇ.

Ἀφήνουμε τὴν ἱστορικὴ πόλη τῆς Θεσσαλονίκης, διαβαίνουμε τὸν καταπρά-
σινο κάμπο της, βλέπουμε τίς λίμνες τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου,
διαβαίνουμε τὴν Ἀπολλώνια γέφυρα καὶ τὴ γέφυρα τοῦ Στρυμῶνα ποταμοῦ,
διασχίζουμε τὸ νομὸ Εὐάνθης καὶ Ἐβρου, τώρα ἔχουμε δεξιὰ μας τὸν Ἐβρο
ποταμὸ πού μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν Τουρκία, ἀπὸ μακριὰ βλέπουμε τοὺς μιναι-
ρέδες στὰ τούρκικα χωριά.

Στὰ σύνορα καὶ πρὶν νὰ μποῦμε στὴν Ἀδριανούπολη γίνεται ὁ ἐλληνικὸς ἔλεγχος τῶν διαβατηρίων καὶ μετὰ ὁ τούρκικος. Εἶναι πιά νύκτα καὶ οἱ Τοῦρ-κοὶ μᾶς ταλαιπωροῦν καὶ θέλουν νὰ μᾶς κρατήσουν ἐκεῖ ὡς τὸ πρωῒ. Μικρὸ φιλοδώρημα συντομεύει τὴ διαδικασία καὶ στὶς 10 φεύγουμε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶναι νύκτα καὶ δὲ βλέπουμε τίποτα. Ὁ σωφὲρ μας, ἄξιος ἱκανὸς καὶ γερὸ παιδὶ ὁδηγεῖ σταθερὰ καὶ μὲ πολλὴ ὀξυδέρκεια. Φτάνουμε στὴν Πόλη στὶς 2 μ.μ. καὶ καταλύουμε σὲ καλὸ ὑπνοδωχεῖο.

Τετάρτη, 26 Αὐγούστου. Ξεκίνημα ὥρα 9.35 πρωινῇ.

Στὶς ἑπτὰ τὸ πρωῒ εἴμαστε ὅλοι στὸ πόδι, ἔχουμε πάρει τὸ πρόγεμά μας καὶ βγήκαμε γιὰ ἓνα μικρὸ περίπατο, καὶ σὲ λίγο εἴμαστε στὶς θέσεις μας. Περνᾶμε μὲ «φέριμποτ» στὴν Ἀνατολικὴ ἄκτῃ, στὸ Σκούταρι. Ἀριστερὰ μας τὸ νεκροταφεῖο Καρατζάχαμετ καὶ δεξιὰ μας στρατῶνες. Περνοῦμε μέσα ἀπὸ νεόκτιστες κατοικίες καὶ μικρὰ παβιγιόν. Νοτιοδυτικὰ μας ἡ Χαλκηδὼν. Ἀφήνουμε τὰ χωριά Κοζίλτομπρούκ, Ἐρένκιωϊ, καὶ μετὰ ἀπὸ τοῦνελ τὸ Ποσταντζή. Ἀριστερὰ μας ὁ λόφος Ἰντεάλ Τεπέ μὲ μεγάλο σανατόριο, τὸ χωριὸ Καρτάλ (ἄετός), πού παλιὰ λεγόταν *Χαρταλιμὴ* μὲ καινούργιες κατοικίες. Τὸ καταπράσινο τοπίο ὁμορφαίνει ἡ θάλασσα, ἡ Προποντίδα μὲ τὰ Πριγκηπόννησα. Ἀριστερὰ στὸ βάθος τὸ *Δράγκους Δαγί* καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου τὸ χωριὸ *Γιακατζίκι*, πού στὰ παλιὰ εἶχε ἐλληνικὸ πληθυσμὸ καὶ λένε πὼς στὸ βουνὸ ἔχει «ἀγιασμοσοῦ». Διασχίζουμε ἀμπέλια καὶ ἐλιές. Δεξιὰ μας τὸ χωριὸ ἡ Ἀρετσού καὶ ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὸν κόλπο τῆς Νικομήδειας. Σὲ λίγο τὸ παραλιακὸ χωριὸ Χάρακος μὲ ὑφαντουργεῖο γιὰ μάλλινα ὑφάσματα. Μπαίνουμε στὴν περιφέρεια Γιάρουντζα καὶ σὲ λίγο τὸ χωριὸ *Γιάρουντζα*, πού παράγει τὰ καλύτερα κεράσια. Τώρα περνοῦμε μέσα ἀπὸ τὴν παλιὰ πόλη τῆς Νικομήδειας, πού εἶναι κτισμένη πάνω σὲ λόφους, μὲ πλούσια βλάστηση. Περιοχὴ καλλιεργημένη, βουνὰ καταπράσινα. Διαβαίνουμε τὴ μεγάλῃ λεωφόρο, παράλληλα μὲ τὴ θάλασσα, πλατάνια καὶ ἀκακίες κρύβουν τὸν ἥλιο, σὲ λίγο μπαίνουμε στὴ *Γιάλοβα*. Ἡ λεωφόρος συνεχίζεται μέσα σὲ καλλιεργημένη ἔκταση, φτάνουμε σὲ χαράδρα, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μας πανύψηλα δέντρα, πλατάνια, ἀκακίες, ὀξυές, πεῦκα, στὶς πλαγιές καὶ στὰ ὑψώματα σκορπισμένες ὠραῖες ἐπαύλεις, στὸ βάθος καὶ στὶς πλαγιές τὰ περίφημα ἱαματικὰ λουτρὰ τῆς *Γιάλοβα* μὲ ἄνετα ξενοδοχεῖα καὶ ἐστιατόρια. Κήποι μὲ τὰ πιὸ σπάνια λουλούδια στὶς ὑπώρειες τῆς χαράδρας καὶ παράλληλα τῆς λεωφόρου δίνουν ὁμορφιὰ καὶ μεγαλοπρέπεια. Λουλούδια σὲ ὅλα τὰ χρώματα παιχνιδίζουν ὀλόγυρα καὶ κάτω ἀπὸ πανύψηλα δέντρα. Ἡ ἀτμόσφαιρα καθαρὴ καὶ ἀρωματισμένη ἀπὸ τὰ σπάνια λουλούδια. Ἡ ἄγρια καὶ ἀπειράχτη φύση πλακισώνει τὴν ἐπιμελημένη καλλιέργεια τοῦ πιὸ σπάνιου φυτοῦ. Στὴν πλαγιά καὶ λίγο πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸ δρόμο ἐρείπια βυζαντινῆς ἐκκλησιᾶς. Στὴν εἴσοδο τοῦ χώρου

τρεῖς ἐπιτύμβιες στῆλες μὲ ἐπιγραφές. Στὴ θέση τῆς ἐκκλησιᾶς μόνο τρεῖς κολόνες ποὺ στέκουν κατὰ σειρὰ καὶ ἀμφιθεατρικά. Πίσω ἀπὸ τὶς κολόνες ὑψώνεται ὁ βράχος. Μέσα στὸ βράχο καὶ σ' ὅλη τὴ διάμετρο τοῦ ἀμφιθεατρικοῦ χώρου ὑπάρχει σκαλισμένος διάδρομος μὲ εἴσοδο ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ἔξοδο πρὸς τὰ ἄριστερά. Ὁ διάδρομος εἶναι ἀπόλυτα σκοτεινὸς καὶ στοὺς τοίχους βλέπουμε σκαλισμένες μικρὲς θυρίδες, γιὰ κερὰ καὶ θυμιάματα. Ἡ παράδοση λέει πὼς ὅποιοι διαβεῖ τρεῖς φορὲς τὸ σκοτεινὸ διάδρομο καὶ ζητήσῃ κάτι, τοῦ γίνεται ἡ χάρη. Ὑπάρχει καὶ ἄγιασμα τῆς Ἀγιάς Παρασκευῆς. Οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν καὶ κάνουν θυσίες. Στὶς 4 φεύγουμε ἀπὸ τὴ Γιάλοβα. Ἀνατολικά τοῦ δρόμου στὸ βάθος τὸ Ὁρχάνγκαζι. Δεξιὰ μας τὸ λιμάνι τῆς Κίου στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, καὶ ἄριστερά μας ἀπέραντοι ἐλαιῶνες. Μπαίνουμε σὲ καταπράσινη περιοχὴ, ἀπέναντί μας ὁ Ὀλύμπος καὶ στὰ πόδια του ἡ Προύσα. Ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὴν τεράστια πεδιάδα ποὺ ξετυλίγεται στὰ πόδια τῆς Προύσας.

Προύσα, ὥρα 6.15. Καταλούμε στὸ ξενοδοχεῖο Τσελικ Παλλάς, ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Προύσας, καινούργιο μὲ μοντέρνο φωτισμὸ καὶ μεγάλα σαλόνια, ἐστιατόριο μὲ τὰμπλ ντότ καὶ ὀρχήστρα. Κρεβάτια καθαρά καὶ ἀναπαυτικά, ζεστὸ νερὸ καὶ ντους. Ἡ καινούργια πόλη εἶναι κτισμένη ψηλὰ σὲ ὑψώματα, ὥραϊα σπίτια μὲ κήπους καὶ ὥραϊα λουλούδια. Ἡ παλιὰ πολιτεία εἶναι κάτω πυκνοκατοικημένη μὲ παραμυθένια ξύλινα σεράγια. Πάνω ἀπὸ τὴν Προύσα δεσπόζει τὸ πρόβουνό τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὁ κάμπος τῆς ζώνεται ἀπὸ βουνὰ.

Πέμπτη, 27 Αὐγούστου. Ξεκίνημα 7.30 ὥρα πρωινῇ.

Μὲ κάποια μελαγχολία ἀφήνουμε τὴ λουλουδένια πόλη μὲ κατεύθυνση τὸ Ἑσκι Σεχίρ. Λεωφόρος μὲ λεῦκες, περιβόλια μὲ δέντρα ὀπωροφόρα, φορτωμένες ροδακινιές. Μπαίνουμε σὲ χαράδρα, τὰ νερὰ τρέχουν σὲ χαντάκια καὶ ποτίζουν τὴν πλούσια φυτεία. Ἀφήνουμε τὸ χωριὸ Κεστὲλ καὶ βγαίνουμε ἀπὸ τὶς χαράδρες. Ὁ δρόμος λίγο πιὸ ψηλὰ. Ὀλόγυρά μας φυτεῖς ἀπὸ καπνὸ, καλαμπόκια καὶ ἥλιους, ἀνηφορίζουμε, δεξιὰ ὑψώμα πευκόφυτο, ἄριστερά κτήφορος καὶ χαράδρα, τώρα ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὴν καλλιεργημένη ἔκταση ποὺ εἶναι δεξιὰ μας γιὰτὶ ἔχουμε κάμει στροφὴ καὶ ἄριστερά μας ὑψώνονται τὰ βουνὰ γεμάτα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ δρῦς. Κατηφορίζουμε καὶ διασχίζουμε ἐκτάσεις καλλιεργημένες. Καλαμπόκι καὶ ἥλιοι. Ἀρνὰ χωρὶς κανένα ποιμένα βόσκουν στὶς θερισμένες ἐκτάσεις. Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο νερὰ τρέχουν σὲ ρυάκια καὶ ποτίζουν τὴν εὐφορὴ γῆ. Πλατάνια καὶ λεῦκες πλαισιώνουν τὰ κτήματα. Περνάμε μικρὴ γέφυρα, βλέπουμε ἐκκλησιὰ ποὺ ἔγινε τζαμί. Ὁ δρόμος ἀρχίζει νὰ ἔχει κάποια κίνηση· γαϊδούρια καὶ κάρρα φορτωμένα μὲ ξύλα. Ἡ ὥρα εἶναι 9.10 ποὺ μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Inegöl*. Εἶναι μέρα παζαριοῦ, μεγάλη κίνηση, πολλὲς χανούμισσες στὰ μαῦρα ντυμένες. Συνεχίζεται ὁ δρό-

μος μέσα στὸν καταπράσινο κάμπο. Καμιά κίνηση, κανένας ὁδοιπóρος. Στὶς θερισμένες ἐκτάσεις βόσκουν ἀρνιά καὶ κατσίκια μόνα τους καὶ χωρὶς βοσκό. Περνᾶμε μικρὸ γεφύρι καὶ ὁ κάμπος συνεχίζεται καταπράσινος. Ἀνηφορίζουμε καὶ τώρα ἀπὸ ψηλά βλέπουμε τὸν Ὀλυμπο νὰ δεσπόζει πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο ποὺ ἀφήσαμε. Εἴμαστε ψηλά, ὁ Ὀλυμπος πίσω μας. Βλέπουμε ὅλο τὸ λεκανοπέδιο, χαράδρες καὶ βουνά. Κάνουμε στροφή ἀνηφορίζοντας. Τὸ ὕψωμα κατὰφυτο ἀπὸ βαλανιδιές, δέντρα χαμηλά. Τώρα κατηφορίζουμε καὶ χάνουμε τὴ θέα τῆς περιοχῆς Προύσας. Ἀφήνουμε τὸ χωριὸ *Γιουμούζντερε* καὶ κατηφορίζουμε νότια· ἄλλο χωριὸ τὸ *Παζαργενί*. Κατηφορίζουμε, ὀργωμένα χωράφια ἑτοιμα γιὰ σπορά καὶ κάπου κάπου κάρρα μὲ ψάθες προστατευτικὲς γιὰ τὸν ἥλιο. Μπαίνουμε μέσα σὲ χαράδρα, τὸ ποτάμι τρέχει παράλληλα μὲ τὸ δρόμο μας. Νερὸ-μυλὸς στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Παπαθόδωρος μὲ τὴ Τζέννη ψάλλουν σιγανά:

«Σὺ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, ὥσαντὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις», οἱ λεῦκες φυτρωμένες μέσα στὸ νερὸ παισιώνουν τὸ ποτάμι καὶ τὸ δρόμο μας. Περνοῦμε τὸ γεφύρι. Ἡ ψαλμωδία λικνίζει τὴ σκέψη μας.

«Ἄλλ' ὥς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,

Ἐκ παντοίων μὲ κινδύνων ἐλευθέρωσον»

«Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σὲ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε».

Τώρα ἔχουμε τὸ ποτάμι δεξιὰ μας, σιδηροδρομικὴ γραμμὴ παράλληλα μὲ τὸ ποτάμι. Φτάνουμε στὸ χωριὸ *Μποζουγιούκ*. Πολλὰ ἀσβεστοποιεῖα καὶ περιοχὴ μὲ σιτηρά. Κάμποι γυμνοί, κάθε τόσο γῆ ὀργωμένη ποὺ περιμένει τὴ σπορά της. Ψυχὴ ζωντανὴ πουθενά, οἱ ἀγελάδες, τὰ ἄλογα βόσκουν ἔρημα. Βλέπουμε μεγάλα ἀλώνια ποὺ μᾶς δίνουν τέρψη καὶ χαρά. Σωροὶ τὸ στάρι, ἄλογα σέρνουν τὴ σβάρνα καὶ μικρὰ παιδιὰ βαστοῦν τὰ λουριά, καὶ πάνω στὸ ἀπέραντο ἀλώνι, οἱ σβάρνες γυρίζουν ἢ κάθε μιὰ γύρω στὸ σωρὸ της μὲ ρυθμὸ καὶ χωρὶς βιασύνη· πιδὶ πέρα οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες λικνίζουν μὲ χάρη τὸ στάρι ποὺ οἱ μικροὶ ἀλωνιάρηδες ἤφησαν. Τώρα ἡ χρυσὴ πλατεῖα εἶναι πιὰ μακριὰ κι οἱ λιγοστοὶ δουλευταδες μοιάζουν σὰν μικροὶ μαῦροι λεκέδες.

Ἡ ὥρα εἶναι ἔντεκα· φτάνουμε στὸ χωριὸ *Πόρια*. Μετὰ περνοῦμε ἀπὸ γυμνὲς καὶ ἄδεντρες πεδιάδες. Παντοῦ καλλιεργοῦν σιτηρά. Κάθε τόσο πετρώδεις ἐκτάσεις καὶ κάπου κάπου μικρὸ πηγάδι μὲ λίγα δέντρα. Θέλουμε ἀκόμα 44 χιλιόμετρα γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ Ἑσκίσεχιρ. Τὰ χωριά ποὺ συναντᾶμε ἔχουν παλιὰ καὶ καινούργια ἐργατόσπιτα. Χωρὶς δέντρα καὶ χωρὶς κίνηση, σὰν νεκροὶ τόποι. Ξαφνικὰ ἀριστερά μας ἀρχίζει ὁ κάμπος νὰ πρασινίζει καὶ στὸ βάθος ὀρθώνονται τὰ γυμνά βουνά. Στὶς 11.40 μπαίνουμε στὸ Ἑσκίσεχιρ, κάτοικοι 98.000. Ὁ παραπόταμος τοῦ *Πορσούκ τσίι* (Σαγγάριος) περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη. Πολλὰ γεφύρια γιὰ πέρασμα. Ἐργοστάσια ζάχαρης. Ἐδῶ κατεργάζονται μιὰν ἄσπρη πέτρα ἀνάλαφρη, καὶ κάνουν κολιέ, πίπες, καὶ ἄλλα μικροαντικείμενα. Ἡ πόλη ἔχει μεγάλῃ κίνηση. Στὸ ἐστιατόριο εἶχε πολὺ κόσμο καὶ κάθησα σὲ ξένο τραπέζι. Τρεῖς νέοι Τοῦρκοι μηχανικοὶ ποὺ ἔκαναν

τις σπουδές τους στην Γερμανία και την "Αγκυρα, ήταν ευγενέστατοι μαζί μου. Φαίνεται πώς σήμερα 1000 'Αμερικανοί βρίσκονται σ' αυτή την πόλη, όπου υπάρχει και αεροδρόμιο.

Στή μιὰ και δέκα φεύγουμε από τὸ 'Εσκήσεχρ. Δρόμος φαρδύς, δενδροστοιχία με ἀκακίες και λεύκες, ἀριστερά μας αεροδρόμιο, μετὰ γέφυρα και μπαίνουμε σὲ κάμπο, ἀπέραντο ὁροπέδιο ὕστερα ἀπὸ θερισμό, διανύουμε πολλὰ χιλιόμετρα, δολόγυρά μας ἡ χρυσή γῆ και ὁ οὐρανός, καμιά κορφὴ βουνοῦ δὲ διαγράφεται ἀπὸ πουθενά, ὁ χρυσὸς δίσκος ὑψώνεται πάνω ἀπὸ βουνὰ και θάλασσες. Τὸ πούλμαν και οἱ ἀγελάδες πού βόσκουν· τίποτα ἄλλο πάνω στὴν ἀπέραντη πεδιάδα. Βλέπουμε τὸ χωριὸ *Μαχμουτιέ* και μετὰ τὸ *Τσιφτελέρ*. 'Αριστερά μας σὲ πολὺ μῆκος και κάθε τόσο ὑψώματα γαλακτώδη και περίεργα. Παράλληλα με τὸ δρόμο τὰ μεγάλα ἀλώνια πού δίνουν κάποια χάρη, οἱ γυναῖκες κρατοῦν μεγάλα δικράνια και λιχνίζουν τὸ στᾶρι πού πέφτει σὰ βροχή, πὺν πέρα, τίς σβάρνες τραβοῦν ἀγελάδες και πάντα μικρὰ παιδιὰ κρατοῦν τὰ λουριά. Κάμπτομε δεξιά και φτάνουμε στὴν κωμόπολη 'Εμὶρ Ντάγ. Διασχίζουμε τὴν πόλη. Χανούμισσες με χρωματιστὲς φορεσιές, δίνουν πολλή ζωὴ στὴν κίνηση τῆς πόλης. Στὰ αὐλάκια οἱ γυναῖκες πλένουν τὸ στᾶρι και με κόσκινα τὸ πᾶνε γιὰ ἄπλωμα και στέγνωμα. Πλαί μας και ἀριστερά μας ξεροπόταμος μᾶς χωρίζει ἀπὸ τίς ὑπώρειες τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ 'Εμὶρ Ντάγ. Μικρὸ καραβάνι πάει πρὸς τὸ βουνό. Τώρα ἀριστερά μας και μακριὰ ἡ λίμνη *Eder-Guiol* και ἀπέναντι τὸ βουνὸ *Σουλτὰν Ντάγ*. Μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Boulavatine*, σπίτια μικρὰ με δώματα. "Ενας 'Ιμάμης πλένει τὰ πόδια του στὴ βρύση. 'Ο 'Ιμάμης εἶναι πάνω στὸ μιναρὲ και μόλις τὸν ἀκοῦμε. Τὰ νερὰ τρέχουν κάτω ἀπὸ κτιστὰ αὐλάκια και στὰ ἀνοίγματα οἱ γυναῖκες πλένουν τὸ στᾶρι. Οἱ ἔμποροι καθισμένοι μπρὸς στὰ μαγαζιά τους πουλοῦν τὴνπραμάτεια τους. 'Ο δρόμος συνεχίζεται μέσα σὲ εὐφορὸ κάμπο πού βρέχεται ἀπὸ αὐλάκια. Κάνουμε στροφή και δεξιά μας ἔχουμε τίς ὑπώρειες τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ *Σουλτὰν Ντάγ* και ἀριστερά μας τὸν ἀπέραντο κάμπο πού περάσαμε. Σὲ λίγο ἄλλη λίμνη μεγαλύτερη. Πάντα γύρω ἀπὸ τίς λίμνες ἔχει πολὺ πράσινο και δέντρα πολλά. Μπαίνουμε σὲ περιοχὴ καλλιεργημένη. Τὸ χῶμα παντοῦ εἶναι ἄσπρο σὰν πηλός. 'Απὸ τὴ λίμνη ψαρεύουν μεγάλα ψάρια και ἀπὸ τὰ αὐγὰ κάνουν ταραμά. Περνοῦμε γέφυρα με φαρδὺ ποτάμι, εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὸ "Ακσεχρ, πολλὰ νερὰ σὲ μικρὰ ποταμάκια ποτίζουν ὅλη τὴν περιφέρεια. "Ωρα 5.30 μπαίνουμε στὸ "Ακσεχρ. Σπίτια παλιὰ και καινούργια. Εἶδαμε τὸν περιποιημένο τάφο τοῦ Ναστραδὶν Χότζα 675 ἐτῶν. Στίς 6 φεύγουμε και ὁ κάμπος συνεχίζεται σὲ μεγάλη ἔκταση. Περνᾶμε γέφυρα, και μετὰ τὸ χωριὸ 'Αργκινανί. Διασχίζουμε ἀπέραντη πεδιάδα ἄδεντρον και ὁλόχρυσον ὕστερα ἀπὸ τὸ θερισμό. 'Αριστερά στὸ βάθος ἡ λίμνη *Τσαβουτροῦ γκιολ*. "Αλλη γέφυρα. Τώρα ἔχουμε σύννεφο ἀπὸ σκόνη, δὲ βλέπουμε τίποτα. "Ωρα 6.45 περνᾶμε ἀπὸ τὸ χωριὸ 'Ιλγκίν, δάσος πυκνὸ ἀπὸ λεύκες και πάλι σκόνη, ὁρατότης μηδέν. "Ωρα 7.30 χωριὸ *Καν-*

τινχανί. "Ωρα 8 μπαίνουμε στο 'Ικόνιο και καταλύουμε στο ξενοδοχείο Yayla, κρεβάτια καθαρά, νερό ζεστό και κρύο, κοιμηθήκαμε καλά.

Παρασκευή 28 Αυγούστου. Σίλλα.

Ευπνήσαμε πολύ πρωί και με ταξι φεύγουμε για τη Σίλλα. Καθώς πάμε, παράλληλα με το δρόμο ύψώματα από άσπρη άγρονη γή. 'Η Σίλλα είναι κτισμένη πάνω σε ρεματιά που σχηματίζει κλεισούρα και ξεροπόταμος τη χωρίζει στα δύο. Μικρά γεφύρια για πέρασμα. Συχνά ανάγλυφα λεονταριών στην είσοδο της γέφυρας δένουν τα κάγκελα. Καθώς μπαίνουμε στο χωριό αριστερά μας και στη νότια πλευρά, πάνω σε βραχώδη ύψώματα τα έρείπια του Χριστιανικού μαχαλά. Είναι το πρώτο χριστιανικό χωριό που βλέπουμε, έχει πολύ ατμόσφαιρα και η όμορφη του μάς δίνει μεγάλη συγκίνηση. Στις ύπωρειες του ύψώματος της νότιας πλευράς και σ' όλο το μήκος του βράχου λαξευτά, μεγάλες τρύπες σε διάφορα σχήματα, είσοδοι σε υπόγειες κρύπτες. Στο βάθος του δρόμου ΝΔ μεγάλη εκκλησία. 'Η σκαλισμένη επιγραφή λέει πώς είναι της 'Αγίας 'Ελένης και Μιχαήλ 'Αρχαγγέλου, πώς έγινε στα 327 και ανακαινίστηκε στα 1823 και ξανά μια άλλη ανακαίνιση στα 1880 επί Σουλτάν Μαχουντζή. 'Η εκκλησία διατηρείται καλά. 'Ο Παντοκράτωρ φέρει ήμερομηνία 1880. 'Ο γυναικωνίτης στο θέλο του έχει την Παναγία («Η Πλατυτέρα των Ουρανών») και στην καμάρα που πλαισιώνει τον νάρθηκα δυο ωραιότατες άγιογραφίες με πολύ λαϊκό χρώμα, («'Η παράβαση του 'Αδάμ και της Εύας» και «'Η έξορία του 'Αδάμ και της Εύας»).

Δυτικά και στο βάθος του κεντρικού δρόμου σε ύψωμα, μικρή έρειπωμένη εκκλησία. Γύρω στις δυο εκκλησιές και απέναντι βρίσκονται έρειπωμένα χριστιανικά σπίτια. Χωριό με χρώμα που μιλά στις ψυχές μας. Τα σπίτια είναι με δώματα και πάνω κυλίνδρους. Για καπνοδόχο έχουν παλιά πιθάρια χωρίς πάτο. Το χωριό είναι κτισμένο αμφιθεατρικά με πέτρινα ανηφορικά δρομάκια. Παλιά ξύλινα σπίτια. Οί Τουρκάλες μάς βλέπουν με συμπάθεια. 'Υπάρχει φτώχεια.

Γυρίσαμε στην Κόνια μ' η σκέψη μας όλοένα ήταν στη Σίλλα.

Στις 12 φεύγουμε από την Κόνια, διαβαίνουμε απέραντες εκτάσεις άδεντρες, χώματα άσπρα και νεκρά. Τόπος στείρος. Κανένas διαβάτης, νεκρά πέρα ως πέρα. Τώρα τα χώματα γκριζοφέρουν, αρχίζει και χρυσίζει η γή, το μάτι ξεκουράζεται και το στόμα σε σωρούς στα μεγάλα άλώνια φωνάζει την πλούσια έσοδεία. 'Αριστερά μας και πολύ μακριά, βουνά με ροζ και μαβιές αποχρώσεις, όσο προχωρούμε βλέπουμε και δεξιά μας, μακριά, βουνά με τις ίδιες αυτές αποχρώσεις. Τα μικρά χωριά που συναντάμε είναι και αυτά άδεντρα με πέτρινα καλυβόσπιτα, στο ίδιο χρώμα με την γύρω άσπρη και άγρονη γή. Τίποτα δὲ δείχνει ζωή και κίνηση, μοιάζουν σάν μικρά νεκροταφεία. 'Α-

κούω πώς περνάμε την 'Αλμυρή έρημο. 'Αριστερά μας τὸ χωριὸ Καραμπουνάρ, μὲ χαμόσπιτα. Δεξιὰ μας λόφος βελουδένιος γκρί, φορτωμένος μὲ μαῦρες κουρελιασμένες καὶ ξεσχισμένες πέτρες ποὺ περιέργα ἀγκαλιάζονται σὲ πρωτόγονα σχήματα. "Όλα τὰ γύρω βουνὰ ἄδεντρα καὶ γκριζόασπρα. 'Αριστερά μας μικρὴ λίμνη· οἱ παρυφές της σὰν κρατήρας ἡφαιστείου. Διασχιζοῦμε ἀπέραντες νεκρὲς ἐκτάσεις μὲ κοπάδια ἀπὸ λόφους καὶ ψηλώματα. Τώρα οἱ ἐκτάσεις πρασινίζουν ἀπὸ ἄγριο καλαμόχορτο. Τὸ βλέπομε σὲ στοῖβες. "Ασπρα μεγαλόσωμα κατσίκια βόσκουν. Κάποιο κάρρο μεταφέρει στοῖβες ἀπὸ καλαμόχορτο. 'Αριστερά μας καὶ στὸ βάθος τὸ Χασὰν Ντάγ. Κάποιο χωριουδάκι προσπερνᾶμε, πάνω στὰ δώματα σωροὶ ἀπὸ χόρτα σὰν τροῦλοι. 'Απέναντί μας ὁ Ταῦρος. Μπαίνουμε στὸ "Ερεγλι. Καταπράσινο χωριό. Μικρὰ ποταμάκια ποτίζουν ὅλη τὴν καλλιεργημένη ἐκταση. Στὴν πλατεία, σωροὶ τὸ στάρι στοιβάζεται μέσα σὲ τσουβάλια. Τώρα πᾶμε γιὰ τὴν Καισάρεια. Στὸ βάθος τὸ "Αλὰ Ντάγ. Περνοῦμε ἀπὸ τὸ χωριὸ "Ολούκισλα, μεγάλοι στρατώνες. Δεξιὰ μας τὸ "Οροῶ Ντάγ. Καὶ πάλι λόφοι γυμνοὶ ὀλόγυρά μας, τίποτα πράσινο, ἔχουμε ὑψόμετρο 1.644. Στὸ βάθος τὸ χωριὸ "Εμινλι "Οβατζικ. 'Αριστερά μας τὰ βουνὰ Χασὰν Ντάγ καὶ Μελεντίς.

Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο μικρὸ ποτάμι, πλούσια φυτεία, μηλιές καὶ ἄχλαδιές. Περνοῦμε πάλι ἀπὸ ἄδεντρη περιοχὴ καὶ κάθε τόσο μικρὰ χωριουδάκια. 'Αριστερά μας καὶ μακριὰ τὸ Φερτέκι. Τώρα ἔχουμε πολὺ πράσινο, εἶναι 5 ἡ ὥρα ποὺ μπαίνουμε στὴν κοινόπολη Νήδης. Μέσα ἀπὸ τὴν πόλη περνᾷ τὸ ποτάμι Νήρη σου. Παλιὰ σπίτια μὲ δώματα καὶ καινούργια μὲ κεραμίδια. Μόλις βγοῦμε ἀπὸ τὴν πόλη τὸ πράσινο λιγοστεύει. Στὸ βάθος ὁ "Αργαῖος καὶ δεξιὰ μας ἡ ὁροσειρὰ τοῦ Ταύρου. Χαράδρες γυμνές. Προσπερνᾶμε τὸ χωριὸ Ντεβελίχισάρ καὶ νύχτα μπαίνουμε στὴν Καισάρεια. Καταλούμε στὸ ξενοδοχεῖο Τουριστικ.

Σάββατο, 29 Αὐγούστου. Καισάρεια.

Στὸ κέντρο τῆς πόλης ὑπάρχει φρούριο μὲ ψηλὰ τεῖχη. 'Ο ἐσωτερικὸς χώρος εἶναι τώρα ἀγορά. 'Ανεβήκαμε στὰ τεῖχη καὶ ἀπὸ ψηλὰ βλέπομε τὴν πόλη. ΝΑ τὸ Δίδυμο, Ν ὁ "Αργαῖος, Β Γιλανλοῦ ντάγ, ΒΔ τὸ χωριὸ "Ερχιλέτ, Α τὰ χωριά Τσιλασὸν καὶ Ταβλοσούν, ΝΑ τὸ χωριὸ Ταλάς.

Πρὶν πᾶμε στὰ γύρω χωριά διαθέσαμε λίγο χρόνο γιὰ νὰ δοῦμε τὸ Μουσεῖο — πλούσιο σὲ εὐρήματα Ρωμαϊκῆς, Βυζαντινῆς, Σελτζουικῆς καὶ 'Οθωμανικῆς ἐποχῆς. Εἶδαμε τὸ μεγάλο Τζαμί Unat ποὺ ἔγινε στὰ 1300 μὲ χρήματα μιᾶς θεοσεβοῦμενης γυναίκας. Τώρα μὲ ταξὶ ἀνηφορίζουμε Νότια. Κῆποι καὶ περιβόλια, καταπράσινα ὑψώματα. Εἶναι τὸ θέρετρο τῆς Καισάρειας. 'Ωραῖες ἐπαύσεις. Περνοῦμε ἀπὸ τὰ χωριά:

'Ιάμπολις, παλιὸ χωριὸ μὲ πολλὰ νερά ποὺ τρέχουν μέσα σὲ αὐλάκια. Στενὰ

πέτρινα δρομάκια. Πέτρινοι ψηλοί τοίχοι μαντρώνουν τους κήπους. Στο χαντάκι γυναίκες πλένουν τὸ στάρι καὶ πιὸ πέρα ἄντρες τὸ κτυποῦν μέσα σὲ μέγала γουδιά γιὰ νὰ γίνει πλιγούρι.

Μουταλάσκη, πατρίδα τοῦ Ἀγίου Σάββα. Τὸ χωριὸ βρίσκεται στὸ πρόποδι τοῦ Διδύμου. Τὸ Δίδυμο δεσπόζει πάνω ἀπὸ τὸ χωριό. Ἔχει μεγάλη ἔκταση καλλιεργημένη. Στενά πέτρινα ἀνηφορικὰ δρομάκια. Ξεροπόταμος μὲ γεφύρια γιὰ πέρασμα. Βυζαντινὴ ἐκκλησιὰ σὲ καλὴ κατάσταση, κτισμένη πάνω σὲ ὕψωμα καὶ μὲ πέτρινα φυσικὰ σκαλιὰ ποὺ κατηφορίζουν ὡς κάτω στὸ χωριό. Πλάι ὁ πέτρινος λόφος, γεμάτος «ἔν», βλέπουμε τὶς τρύπες ποὺ χάσκουν.

Ἄγιος Στέφανος. Ἀφήνουμε τὴ Μουταλάσκη, κι ἔχουμε πάντα δεξιὰ μας τὸ Δίδυμο. Περνάμε γέφυρα καὶ ἀριστερά μας ὁ Ἅγιος Στέφανος, νότια τοῦ Διδύμου. Τὸ χωριὸ εἶναι κτισμένο στὴν πλαγιά χαράδρας καὶ τὸ ποτάμι περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ χωριό. Ἀφήνουμε πίσω μας τὸ Δίδυμο καὶ τὸν Ἅγιο Στέφανο, τώρα δεξιὰ μας ὁ Ἀργαῖος, προχωροῦμε καὶ ὁ Ἀργαῖος εἶναι πιὰ πίσω μας. Φτάσαμε στὸ Ζιντζίντερε.

Ζιντζίντερε. Ὡραία πόλη μὲ ἀτμόσφαιρα καὶ παλιὰ ἀρχοντικά. Πόρτες στρογγυλές, μὲ θυρόφυλλα ξύλινα ποὺ ἔχουν σταυροὺς σκαλισμένους καὶ κρικέλια χάλκινα σὲ σχῆμα λύρας. Γραφικὰ μπαλκόνια ποὺ μὲ χάρη προεξέχουν πάνω ἀπὸ τὰ πέτρινα στενά δρομάκια. Τὸ νερὸ κατηφορίζει μέσα σὲ πέτρινα αὐλάκια ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς πόλης. Μιὰ μικρὴ ἐκκλησιὰ τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν βλέπουμε ἀπὸ μακριά, εἶναι κατερειπωμένη. Μπαίνουμε σὲ παλιὸ ἀρχοντικὸ μὲ ἐντοιχισμένη χρονολογία 1857. Ἐνα μεγάλο δωμάτιο «ἡ Γωνιά», σοφάδες ἕνα γύρω σκεπασμένοι μὲ χαλιὰ καὶ κιλίμια. Στὸν τοῖχο σὲ ἐξέχουσα θέση ἡ φωτογραφία τοῦ πρώτου κατόχου τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ ἦταν ἡ τελευταία του θέληση («γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα φανάρι ποὺ κάποτε θὰ σβήσει»). Ἀπέναντι στὴ «γωνιά», δωμάτιο μὲ ταντούρι στὴ μέση, ἡ κάπνη στὴ στέγη καὶ στὴν ἄκρη ὁ ἀργαλεὺς μὲ τὸ ἀρχινεσμένο χαλί. Βλέπουμε ἄλλο ἀρχοντικὸ τοῦ Παπάζογλου. Αἰθουσες μεγάλες, πολλὰ ἀνάγλυφα καὶ γούρνες ἐντοιχισμένες βοηθητικὲς στὶς μεγάλες δεξιώσεις γιὰ νὰ σερβίρουν τὰ σερόπια.

Ὁ φίλος τοῦ κ. Τσαλίκιογλου μᾶς περιποιεῖται στὸ σπίτι του καὶ μὲ λάμπες ἀναμμένες κατεβαίνουμε νὰ δοῦμε τὰ ὑπόγεια κελάρια του. Κατεβαίνουμε 13 σκαλιὰ καὶ φτάνουμε σὲ πλατύσκαλο, δεξιὰ μας ἡ ἐκκλησιὰ, ἀνοιγμα ποὺ τώρα εἶναι κλειστό. Ἀριστερὰ κατεβαίνουμε ἕνα σκαλὶ καὶ βρισκόμαστε σὲ μεγάλο χῶρο μὲ καμάρες καὶ στὴ μέση τοῖχος πλατὺς ποὺ κρατᾷ τὴ στέγη. Δεξιὰ προχωροῦμε καὶ κατεβαίνουμε ἄλλο ἕνα σκαλὶ καὶ προχωροῦμε σὲ θολωτοὺς χώρους μὲ μικρὰ κοιλώματα στοὺς τοίχους ποὺ μοιάζουν φωλιές περιστερῶν, δεξιὰ μεγάλο δωμάτιο, στὴ γωνιά τῆς στέγης καπνοδόχη γιὰ ἀερισμό, ἀπ' ὅπου ἔριχναν καὶ τὸ σὰνὸ γιὰ τὰ ζῶα. Στὴ μέση τῆς στέγης φωταγωγός. Τρεῖς

τρύπες που συγκοινωνούν με άλλα «ὶν». Τώρα τὰ κελάρια τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ διατηροῦν τὰ φρούτα τους καὶ τὰ διάφορα τρόφιμα.

Πηγαίνουμε νὰ δοῦμε τὰ παλιὰ ἐκπαιδευτήρια που βρίσκονται λίγο πιὸ ψηλά. Ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου σὲ καλὴ κατάσταση. Γυμνὴ ἀπὸ εἰκόνες καὶ ὅλες οἱ ἁγιογραφίες ἀσβεστωμένες. Ὁ Παντοκράτωρ διαγράφεται κάτω ἀπὸ τὸ ἀσβεστένιο πέπλο του. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ καὶ σὲ ἀρκετὸ βάθος ὑπάρχει ἄλλη ὑπόγεια ἐκκλησιὰ, ὁ ἅγιος Παντελεήμονας. Ἐδῶ γιατρεύονταν οἱ τρελοί. Σὲ κάθε πλευρὰ τοῦ τοίχου καὶ ἓνας μεγάλος χαλκᾶς καλὰ ἐντοιχισμένος. Στους χαλκᾶδες ἔδεναν τοὺς τρελοὺς, καὶ μετὰ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπόλυτο σκοτάδι γιατρεύονταν οἱ δυστυχημένοι ἄνθρωποι.

Τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς στέκει τὸ μισό. Ἀπὸ τὴ Ροδοκανάκειο σχολὴ μένουν μόνο οἱ πύλες της. Τὸ Παρθεναγωγεῖο σὲ καλὴ κατάσταση εἶναι τώρα στρατώνας. Τὸ ὀρφανοτροφεῖο μὲ τὶς μεγάλες του αἰθουσες ἐπισκευάζεται γιὰ νὰ γίνῃ σχολὴ χωροφυλακῆς. Οἱ μεγάλοι κῆποι τοῦ Μοναστηριοῦ φυτοζωοῦν. Παράλληλα μὲ τὴν ἐκκλησιὰ, φαρδὺς δρόμος κατὰ μῆκος τοῦ χώρου ποὺ ἦταν τὸ νεκροταφεῖο καὶ πιὸ ψηλὰ τὸ ὕδραγωγεῖο. Τὸ χειμῶνα ἡ περιοχὴ σκεπάζεται ἀπὸ χιόνι. Σὰ σήμερα γινόταν πανηγύρι. Μπῆχαμε ξανά ὅλοι μαζί στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ὁ Παπαθόδωρος κάνει δέηση καὶ ψάλλει σιγανὰ, ταπεινὰ καὶ σεμνὰ. Ἡ φωνὴ του ἀκούεται μέσα στὴν ἀπόλυτη σιγῇ, σὰν παράπονο, σὰν κλάμα τῆς θλιμμένης ψυχῆς του.

Περνοῦμε μέσα ἀπὸ τὴν πόλη καὶ διαβαίνουμε τὶς χριστιανικὲς συνοικίες. Συμπαθητικοὶ ἄνθρωποι, χαίρουν τὰ καλὰ ποὺ οἱ χριστιανοὶ δημιουργήσαν. Κάποιοι Τοῦρκος πλένει τὸ στάρι του στὴ βρύση, πλησιάζουμε γιὰ νερό, μᾶς λέει «β,τι ἔχουμε δικὰ σας εἶναι» καὶ θυμόμαστε ἄθελα ἓνα παλιὸ λόγο ποὺ λέει «τὸ ξένο ροῦχο δὲν πρέπει κι ἂν πρέπει δὲ ζεσταίνει». Καθὼς βγαίνουμε ἀπὸ τὸ χωριὸ ὁ ἥλιος γέρνει πλάι στὸ Δίδυμο, κατακόκκινη δύση. Κατηφορίζουμε, περνᾶμε πάλι ἀπὸ τὴ Μουταλάσκη, ἡ γραφικὴ ἐκκλησιὰ πάνω στὸ ψήλωμα καὶ πλάι της ὁ λόφος μὲ τὰ ἑν δέχονται τὶς τελευταῖες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ Δίδυμο τυλίγεται στὴ βελουδένια καφεῖ χαμῦδα του. ΒΔ ὁ Ἀργαῖος μὲ τὶς τρεῖς ὄρθιες γυμνὲς κορφές του καὶ πιὸ κάτω οἱ κυματισμοὶ του σὲ διάφορα πλάνα. Ἡ νύχτα πέφτει σιγὰ σιγὰ μὴ ἡ ὁμορφὴ εἰκόνα ποὺ ἀπαλὰ σβῆναι ἐξακολουθεῖ μέσα μας ἀκόμα νὰ ζεῖ.

Καισαρία, Κυριακὴ πρωί, ὥρα 6. Πρόγραμμα: νὰ δοῦμε τὰ χωριά: Χισαρτζίκ, Κιραναρντί, Ἐντουρλουκ (Ἀνδρονίκι), Ἀκτσάκαγια, Ζιντζίντερε. Τὰ τρία πρῶτα βρίσκονται κατὰ σειρὰ καὶ πάνω στὰ πρόβουνα τοῦ Ἀργαίου.

Φεύγουμε μὲ κατεύθυνση ΝΔ. Δεξιὰ τοῦ δρόμου τὸ Χισαρτζίκ καὶ μετὰ τὸ Κιραναρντί, ἀριστερὰ τοῦ Κιραναρντί ποτάμι μὲ καλὸ νερό. Οἱ γυναῖκες ὕφαινον χαλιά καὶ μὲ τὰ μεροκάματά τους ἔκαμαν τοὺς μιναρέδες τῶν Τζαμιῶν.

Endyrluk - 'Ανδρονίκι. Βρίσκεται μέσα σὲ καταπράσινη χαράδρα κτι-
σμένο πάνω στὶς πλαγιὲς λόφου. Νότια ἀπὸ τὸ 'Ανδρονίκι καὶ πίσω ἀπὸ τὸ
λόφο ὑψώνεται ὁ 'Αργαῖος. Βόρειά του τὸ Δίδυμο. Κοντά του καὶ Δυτικὰ τὸ
Κιραναρντί. Τὸ νερὸ τρέχει μέσα σὲ αὐλάκια σκεπασμένα ποὺ συχνὰ περνοῦν
κάτω ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὶς αὐλές. 'Εκκλησιά τῆς 'Αγίας Τριάδος. 'Απὸ τὴν
εἴσοδο τῆς ἐκκλησιάς βλέπουμε ἀπέναντι τὸ Δίδυμο. Στὴν ἀνατολική της γω-
νιὰ καὶ πάνω στὴ στέγη στέκει τὸ καμπαναριό. 'Όλες οἱ ἀγιογραφίαι εἶναι
ἀσβεστωμένες. Στὸν τροῦλο οἱ εἰκόνες εἶναι καθαρές, διαβάζουμε: 'Αρχαί,
'Εξουσία Σεραφεῖμ, Κυριότητες, 'Αγγελιοί θρόνος καὶ στὶς γωνίες: Τριάς ἁγία.
'Οκτὼ κολόνες μὲ ὠραία κιονόκρανα.

Διαβαίνουμε τὰ στενὰ πέτρινα δρομάκια. Παλιὰ χριστιανικὰ σπίτια μὲ πόρ-
τες στρογγυλές καὶ ἐντοιχισμένες ἡμερομηνίες: 1801, 1856.

Μιά Τουρκάλα μᾶς καλεῖ νὰ περάσουμε καὶ μᾶς ζητᾷ συγγνώμη γιὰτὶ ἡ
θρησκεία της τῆς ἐπιβάλλει νὰ 'ναι σκεπασμένη. Μορφές συγγενικές μας ποὺ
σὲ κάνουν γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ξεχνᾷς αὐτὸ ποὺ γιὰ πάντα χάθηκε καὶ ποὺ βρί-
σκεται πάντα μπροστά μας σὲ κάθε μας βῆμα. "Ενα μοιρολόγι ποὺ δὲν τὸ
ἀκοῦς μὰ τὸ αἰσθάνεσαι κατάβαθά σου. Τὸ λένε τὰ δρομάκια, οἱ πόρτες, τὰ
μπαλκόνια, τὰ λουλούδια στὰ παράθυρα. Μὲ συγκίνηση ἀφήνουμε τὸ 'Ανδρο-
νίκι. Λόφοι πότε γυμνοὶ καὶ πότε κλιμακωτὰ καλλιεργημένοι ὡς πάνω στὴν
κορφή. 'Απὸ μακριὰ βλέπουμε τὸ χωριὸ 'Ακτσάκαγια μέσα σὲ χαράδρα καὶ
κοντὰ στὸ Ζιντζίντερε.

'Επιστρέφουμε στὴν Καισάρεια καὶ φεύγουμε μὲ τὸ πούλμαν στὶς ἔντεκα
γιά τὸ "Εβερεκ.

Πᾶμε δυτικὰ τῆς Καισάρειας. 'Αριστερὰ τὸ *Κιλανλῆ*. Παράλληλα μὲ τὸ
δρόμο ρέμα, βαλτώδες αὐτὴ τὴν ἐποχή. 'Ο δρόμος συνεχίζεται μέσα σὲ ἀγρούς.
Περνᾶμε γέφυρα πάνω ἀπὸ ποτάμι καὶ πᾶμε ΒΔ τῆς Καισάρειας. 'Απὸ δῶ
τὸ Δίδυμο φαίνεται τριδύμο μὲ τρεῖς κορφές. 'Ο κάμπος παρουσιάζει τοπικὲς
ἀναθυμιάσεις. Στὶς 12 καὶ 20 φτάνουμε στὸ 'Ιντζέσσον. Κτισμένο σὲ χαράδρα
καὶ σὲ ἀνηφοριὰ λόφου, Β. τοῦ 'Αργαίου. Διασχίζουμε ἀμπελῶνες καὶ κάθε
τόσο ὁ δρόμος μας πᾶει παράλληλα μὲ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Δυτικὰ τοῦ
δρόμου τὸ 'Αλά Ντάγ, μπαίνουμε σὲ ἄγωνα περιοχὴ, βλέπουμε κατὰ πίσω τοῦ
'Αργαίου μὲ τὰ γύρω πρόβουνά του. Πολλὲς βουνοκορφές κυματίζουν ὁλό-
γυρά του ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Αὐτὴ του ἡ πλευρὰ δὲν πιάνει χιόνι ποτέ. 'Η πε-
διάδα γύρω στοὺς πρόποδες ἄγωνα. Κανένα χωριό, ἄδεντρα βουνὰ καὶ κάμποι.
Στὸ ἄκρο τοῦ σκέλους καὶ Δυτικὰ τὸ χωριὸ *Τοπάκ*, μικρὴ ὄαση μὲ νερά, πέ-
τρινες καλύβες μὲ δώματα σκεπασμένα μὲ σωροὺς χόρτα. 'Ο κάμπος μπρὸς
στὸ χωριὸ ἔχει τέλματα. Πετρώδη καὶ ἄγωνα ὅλα τὰ πρόβουνα καὶ ὁ ἴδιος ὁ
'Αργαῖος. Διαγράφονται ἄσπρα μονοπάτια πάνω στὰ γκριζὰ ὑψώματα. 'Απέ-
ναντι τοῦ 'Αργαίου τὸ Ντέβελι Ντάγ. Προχωροῦμε μέσα σὲ σιτοβολῶνες, φτά-
νουμε στὸ χωριὸ "Εβερεκ ἀνάμεσα στὰ δύο βουνά, στὴ μέση τῆς ἔκτασης. Γε-

ωργικό χωριό με πολλά δέντρα και δρόμους ασφαλτοστρωμένους. Ὑπάρχουν ἐδῶ 50 ἀρμένικες οἰκογένειες πού ἔγιναν Ὀθωμανοὶ ὑπῆκοι καὶ μένουν. Ἔχουν τὴν ἀρμένικη ἐκκλησιά τους καὶ παπά.

Φεύγουμε ἀπὸ τὸ Ἐβερεκ καὶ μετὰ δύο χιλιόμετρα φτάνουμε στὸ χωριό :

Ἅγιος Κωνσταντῖνος — Ἄι Κωστέν. Ὡραῖο χωριό πολὺ πράσινο, παλιὰ ἀρχοντικά. Λεονταράκια καὶ μικρὰ κριάρια στολίζουν τοὺς τοίχους τῶν μεγάρων. Πάνω ἀπὸ τὶς μεγάλες στρογγυλὲς πόρτες διαβάζουμε: Ἰορδανίδης 1898, Ἰωάννης Βασιλείου 1896, Μασαλάχ, ΙΗ 16 Αὐγούστου, 1906 Κ. ΙΟ-ΒΑΕΤΟΓΛΟΥ, σ' ἄλλο σπῖτι πού ἔσβησαν τὸ ὄνομα βλέπουμε τὴν ἡμερομηνία 1791. Ἕνας Τοῦρκος πού πλένει τὸ στάρι του στὴ βρύση μᾶς λέει πῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι τὰ δῶρα τῶν Χριστιανῶν. Μέσα σ' ἓνα ὑπόγειο πού ἔχει ζῶα μᾶς λένε πῶς ἐκεῖ ἦταν τ' ἁγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, γιὰ τρεῖς τὰ μάτια καὶ τὶς θέρμες. Ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου μένουν μόνο τὰ τρία χωρίσματα τοῦ ἱεροῦ. Ἀπέναντι τὸ Σχολεῖο με τὶς κολόνες.

Μπαίνουμε στὸ σπῖτι τοῦ Σταμπούλογλου, μπακάλη στὰ Ταμπούρια. Οἱ Τοῦρκοι, πού τώρα μένουν μέσα, μᾶς ὑποδέχονται με ἐνθουσιασμό καὶ συγκίνηση, νομίζουν πῶς ἡ Κυρία Ἀγιουτάντη εἶναι ἡ γυναῖκα τοῦ Σταμπούλογλου, τὴν ἀγκαλιάζουν καὶ τὴν φιλοῦν. Τὸ σπῖτι εἶναι καλὰ διατηρημένο. Ἡ γωνιὰ με τὰ ὠραῖα στρωσίδια, κιλίμια καὶ χαλιὰ πάνω στοὺς σοφάδες καὶ χάμου, ὅλα πεντακάθαρα — εἶναι τὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς καὶ ἀνοίγει μόνο γιὰ τοὺς ξένους.

Μᾶς λένε πόσο καλὰ ζοῦσαν με τοὺς Χριστιανούς καὶ μᾶς προσφέρουν φρούτα, καρπούζι στὸ χέρι χωρίς πιάτο καὶ δὲν ξέρομε πῶς νὰ τὸ φᾶμε καθὼς τὸ κρατᾶμε στὸν ἀέρα. Τὸ σπῖτι γέμισε ἀπὸ κόσμο πού θέλει νὰ μᾶς δεῖ καὶ νὰ μᾶς δείξει ἀγάπη.

Καθὼς κατεβαίνουμε, κάποιο σπῖτι ἀνοίγει τὶς ὥραῖες του πόρτες καὶ δυὸ χαριτωμένες κοπέλες ἐπιμένουν νὰ μποῦμε στὸν κῆπο. Μιλοῦν ὠραῖα γαλλικά, εἶναι ἀπλὰ ντυμένες κι ἔχουν πολλὴ εὐγένεια. Εἶναι κόρες βουλευτοῦ, κόβουν μόνες των μῆλα καὶ μᾶς προσφέρουν. Θέλουν νὰ ἐπισκεφτοῦν τὴν Ἑλλάδα.

Φεύγουμε καὶ πολλὸς κόσμος μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ τὰ πρόσωπά τους εἶναι χαρούμενα καὶ γελαστά· τὸ πούλμαν ξεκινᾷ κι ὅλοι σηκώνουν τὰ χέρια. Τὸ ἄσπρο μαντήλι μου κυματίζει ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τὰ χέρια τους μένουν ψηλὰ ὥσπου μίκραιναν καὶ δὲν τοὺς βλέπουμε πιά.

Δευτέρα, 31 Αὐγούστου, πρὶν στὴν Καισάρεια ὥρα 6. Πρόγραμμα νὰ δοῦμε τὰ χωριά: Ταβλοσούν, Κερμίρ, Κέσι, Ἐφκερε, Τάρσιαχ Νιρζε.

Μὲ κατεύθυνση ΒΑ παίρνουμε τὴ λεωφόρο Σεβάστειας. Βόρεια, οἱ λόφοι τοῦ Ἐρκιλετ καὶ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ τὸ χωριὸ Ἐρκιλέτ. Δεξιὰ μας καὶ

Α τὸ χωριὸ *Κουμανλί* ποὺ ἀπέχει 8 χιλ. ἀπὸ τὴν Καισάρεια, παλιὸ τούρκικο χωριό. ΒΑ καὶ κοντὰ στὸ *Κουμανλί* τὸ χωριὸ *Τσίρκαλε*. Ἀριστερὰ τοῦ δρόμου κάνουμε στροφή ΝΑ, ἀριστερὰ μας καὶ ἀνατολικά τὸ χωριὸ *Μαντζού* μέσα σὲ χαράδρα. Προχωροῦμε καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μας βλέπουμε λατομεῖα. Τὰ λατομεῖα αὐτὰ εἶναι σὲ πεδιάδα καὶ ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Δὲν κάνουν λάκκους, κόβουν τὴν ἐπιφάνεια καὶ οἱ πόρτες κόβονται τετράγωνες ἢ σὲ παραλληλόγραμμα ἢ σὲ κύβους. Ἔτσι τρώγοντας τὴ γῆ χαμηλώνουν τὴν ἐπιφάνεια. Ἀριστερὰ μας *Καραλὸν ντερέ*, περνοῦμε γέφυρα καὶ βγαίνουμε ἀπὸ τὸν ντερέ. Δεξιὰ μας τὸ *Ἐφκερε* καὶ μετὰ ἀμέσως τὸ *Κέσι*. Ἐχει ἀρμένικη καὶ ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησιὰ διαμορφώθηκε σὲ κατοικία καὶ ταχυδρομεῖο. Μὲ ταβάνι ξύλινο σκεπάστηκε ὁ τροῦλος. Κάλυψαν καὶ τὸ χῶρο τοῦ ἱεροῦ. Ἐνα γύρω τὰ χριστιανικὰ στίτια. Φεύγουμε μὲ θλίψη. Περνοῦμε ἀμπέλια καὶ μπαξέδες. Ἐφκερε καὶ *Κέσι* εἶναι σχεδὸν ἐνωμένα. Ἀνηφορίζουμε δυτικά. Δεξιὰ μας περιστερεῶνες κτισμένες σὲ σχῆμα καπνοδόχης καὶ πολλὰ ἴν. Τὰ ἀφήνουμε πίσω μας καὶ ἀνηφορίζουμε· ΝΑ ὁ *Ταξιάρχης* πάνω σὲ χαράδρα, καταπράσινος καὶ πίσω του ὑψώνεται ὁ Ἄργαῖος· πλάι τὸ *Κίρζε* καὶ πάνω σὲ χαράδρα. Περνᾷ ποτάμι. Γεφύρια γιὰ πέρασμα. Ἡ μιὰ πλαγιά τῆς χαράδρας εἶναι βράχος καὶ ἐκεῖ ἔχουν κτίσει περιστερεῶνες σὲ σχῆμα καπνοδόχης. Κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν περιστερεῶνα τῆς. Τρῶνε τὰ μικρὰ ἀγριοπερίστερα μόλις γεννηθοῦν καὶ πρὶν πετάξουν. Ἡ ἄλλη πλαγιά τῆς χαράδρας εἶναι καταπράσινη μὲ μεγάλα δέντρα ποὺ οἱ κορφές τους ξεπερνοῦν τὴ χαράδρα. Τὸ χριστιανικὸ μοναστήρι κατεδαφίστηκε καὶ ἔγινε κῆπος μὲ καινούργιο σχολεῖο. Ἐδῶ ἔχει πολλοὺς Ἀρμένηδες.

Τάρσια - Ταξιάρχης. Κτισμένο πάνω σὲ βαθιὰ χαράδρα. Περνοῦμε τὸ μεγάλο δρόμο καὶ πᾶμε γιὰ νὰ δοῦμε τὴν ἐκκλησίαν. Στὸ βάθος τοῦ δρόμου καινούργιο σχολεῖο μὲ πολλὰ σκαλιὰ ποὺ ἔκλεισε ὀλότελα τὴ θεὰ τῆς ἐκκλησιᾶς. Πήγαμε ἀπὸ πίσω καὶ ἀπὸ μεγαλοπρεπέστατη πόρτα μπαίνουμε στὸ χῶρο τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἐξω στὸ προαύλιο ἐπιτύμβιες πλάκες μὲ ἐπιγραφές σὲ ὁμηρικὴ γλῶσσα. Μεγάλη καὶ ἐπιβλητικὴ στέκει μὲ ὅλο τῆς τὸν ὄγκο. Ὁ τροῦλος ἔχει πέσει, παρακάτω διαβάζουμε: «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων στερέωσον Κύριε τὴν ἐκκλησίαν ἣν ἔκτισω τῷ τιμῷ σου αἷματι» ἀπὸ κάτω στίς τέσσερις γωνιὰς οἱ Τέσσερις Εὐαγγελιστὲς καὶ στίς δυὸ πλευρὰς ἡ Ἀνάσταση καὶ ἡ Σταύρωση. Πάνω ἀπὸ τὸ ἱερό: *Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ* καὶ πλάι: *Κωσταντῖνος καὶ Ἑλένη*, μὲ τὴ χρονολογία: 1842 Ἰουλίου 24.

Ἡ ἐπιβλητικὴ καὶ ὠραία ἐκκλησία τοῦ *Ταξιάρχη* χρησιμοποιήθηκε ἕνα διάστημα γιὰ σινεμά καὶ τώρα εἶναι ἀποθήκη γιὰ σιτηρά.

Καθὼς ἐπιστρέφουμε παράλληλα καὶ δεξιὰ μας, μεγάλη ρεματιά καὶ πάνω ἀπὸ τὴ ρεματιά ὑψώνεται βράχος γυμνὸς καὶ ἄδεντρος, μέσα στοὺς βράχους

πολλά ἔν. Κατεβαίνουμε, τὸ χῶμα ποὺ πατᾶμε εἶναι ἄσπρο σάν στάκτη. Περνοῦμε τὸ ρέμα καὶ ἀνηφορίζουμε ἀπότομα γιὰ νὰ φτάσουμε τὴ στενὴ εἴσοδο τοῦ ἔν' ἀνέβαίνουμε πέντε σκαλάκια καὶ μπαίνουμε σὲ χῶρο ποὺ χωρίζεται στὰ δύο καὶ στὸ βάθος ἀριστερὰ μεγάλο πλατύσκαλο. Δεξιὰ τρία παράθυρα δηλ. τρεῖς τρύπες φωτίζουν ὅλο τὸ χῶρο.

Φεύγουμε καὶ περνοῦμε ἀπὸ τὸ χωριὸ *Τσιγλαβούκ* ποὺ εἶναι συνεχόμενο μὲ τὴν *Κερμίρα* καὶ ΝΑ τοῦ *Ιδίου*. Καὶ αὐτὸ πάνω σὲ μικρὴ χαράδρα καὶ κτισμένο πάνω σὲ βράχο. Μικρὴ πεδιάδα μὲ σταφύλια καὶ σῆτα. Ὁ Δάσκαλος ποὺ μᾶς συνοδεύει λέει πῶς στὸ χωριὸ *Ἐκρέκ* ποὺ εἶναι 70 χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν *Καيسάρεια* ἔχει πολλὰ ἔν.

Ἐπιστρέφουμε στὴν *Καيسάρεια* καὶ στὶς 10 π.μ. φεύγουμε δυτικά. Ἀριστερὰ τοῦ δρόμου ρηχὸ ρέμα μὲ νερό. Διασχίζουμε τὸ δυτικὸ κάμπο τῆς *Καيسάρειας*, περνοῦμε γέφυρα, ποτάμι μὲ νερό, *Καρασοῦ*, διασκελίζουμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, πᾶμε βόρεια παράλληλα μὲ τὸ ποτάμι, τώρα κάναμε στροφὴ καὶ πᾶμε νοτιοδυτικὰ κι ἔχουμε ἀριστερὰ μας τὸν Ἀρχαῖο. Διασχίζουμε σιτοβολῶνες μὲ μεγάλα ἀλώνια καὶ ἀμέσως μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Ἰντζέσον*, διασχίζουμε ἀμπέλια καὶ κήπους μὲ ὀπωροφόρα δέντρα καὶ ὕστερα πάλι σιτοβολῶνες. Κάνουμε στροφὴ καὶ ἀνηφορίζουμε, πᾶμε βόρεια μπαίνουμε σὲ ἄγρον περιοχὴ μὲ σκόρπια κομμάτια καλλιεργημένης γῆς, μὲ μποστάνια καὶ σιτηρὰ. Δεξιὰ μας ὁ Ἀρχαῖος καὶ πέρα δυτικὰ ἡ λίμνη *Σουλτάν Σαζλγί*. Ὅλο ἀνηφορίζουμε καὶ βλέπουμε καλὰ ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀριστερὰ μας τὸν Ἀρχαῖο καὶ τὴ λίμνη. Κοπάδια ἀπὸ λόφους καὶ ὑψώματα δεμένα ἀνάμεσά τους μὲ κοιλότητες καὶ καμπύλες. Τώρα κατηφορίζουμε καὶ χάνουμε τὸν Ἀρχαῖο. Ἐξακολουθοῦν τὰ κοπάδια τῶν λόφων σὲ χαμηλότερους κυματισμούς. Ἀπὸ μακριὰ βλέπουμε μέσα σὲ χαράδρα τὸ χωριὸ *Βασίκιοϊ (Ποτάμια)*, μὲ πολὺ πράσινο. Κατηφορίζουμε, λατομεῖα, ἄδεντρη περιοχὴ. Τώρα δεξιὰ μας ρεματιὰ μὲ δέντρα καὶ ἀριστερὰ μας καλλιεργημένα χωράφια. Δεξιὰ τὸ χωριὸ *Ορτάχισαρ*, πάνω σὲ ρεματιὰ μὲ πολλὰ ἔν καὶ ἀπέναντι ἄλλο χωριὸ. Τώρα γιὰ πρώτη φορὰ βλέπουμε λαξευτὰ σὲ σχῆμα κώνου, ἀριστερὰ μας ἔχουμε ρεματιὰ καὶ ὁ δρόμος μέσα ἀπὸ πυκνὰ δέντρα. Ἀριστερὰ μας καὶ πλάνι σὲ λαξευτὰ, χωριὸ, καὶ μετὰ ἄλλα μεγάλα λαξευτὰ καὶ στὴ μέση τὸ χωριὸ *Καζλὶν νιοϊ*. Δεξιὰ μας τὸ χωριὸ *Καρατζάβιλαρ* καὶ ἀριστερὰ μας συνεχίζεται ἡ καταπράσινη χαράδρα. Διακρίνουμε σὲ μεγάλη ἔκταση ἄσπρους βράχους. Περναῖμε γέφυρα κι ἔχουμε ἀπέναντί μας τοὺς ἄσπρους βράχους μὲ τὰ χωριά. Μπαίνουμε στὸ *Προκόπι* καὶ πᾶμε γιὰ τὴ *Συνασό*. Καταπληκτικὸ θέαμα, παντοῦ ὀρθώνονται κῶνοι λαξευτοὶ μὲ παραθυράκια ἕως πάνω σὲ διάφορα πατώματα. Μεγάλοι βράχοι μὲ λαξευτὰ. Τὸ ποτάμι *Deni Tsáí* περνᾷ μέσα ἀπὸ καλλιεργημένη ἔκταση καὶ ἐδῶ σχηματίζει ρεματιὰ. Κάθε βῆμα καὶ βράχος μὲ λαξευτὰ. Ἀριστερὰ τὸ ρέμα καὶ δεξιὰ οἱ ἄσπροι βράχοι, οἱ σκαλισμένες σπηλιές, μὲ τρύπες γιὰ πόρτες καὶ παράθυρα.

Μπαίνουμε στη Συνασό. 'Η πόλη είναι κτισμένη σὲ ρεματιά πάνω στοὺς βράχους ὅπου καὶ τὰ λαξευτά. Παλιὰ ἀρχοντικά μὲ ὠραῖες κολόνες καὶ καμάρες. "Όλα ἄσπρα καὶ μόνο οἱ τρύπες τῶν λαξευτῶν λεκιάζουν τὴν ἀσπρίλα τῶν βράχων. Μοιάζει σὰν μιὰ μεγάλη νεκρόπολη. Τὰ περισσότερα σπίτια κατερειπωμένα καὶ γκρεμισμένα. Στοῦ κ. Ρίζου τὸ σπίτι διαβάζουμε πάνω στὸν τοῖχο: 'Εν ἔτει 1900 Μαΐου Αἱ. 'Η ἐκκλησιὰ στὴν ὠραία της πόρτα ἔχει τὴν ἡμερομηνία 1799. Τώρα εἶναι μύλος. 'Η πόρτα ἔχει ἀκόμα τὰ ὠραῖα χρωματιστὰ στολίδια της. Τσαμπιὰ σταφύλια μὲ πράσινα φύλλα, διαβάζουμε:

«Ναὸς εἶμαι τῶν πασέπτων Κωνσταντίνου καὶ 'Ελένης, διωκτῶν τῶν ἀσεβῶν. 'Επὶ μὲν Σουλτὰν 'Αχμέτῃ ἀνηγέρθην ὀλικῶς, ἐπὶ δὲ 'Αποὺλ Μετζίτῃ καλλοπίσθην ὡς εἰκός. Κ' ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας Παῖσιου τοῦ Κλεινοῦ, δι' ἀγῶνων καὶ δαπάνης τοῦ τῆς Συνασοῦ κοινοῦ, ἀνηγέρθην μὲν ἐκ βάθρων τῷ 1779 ἐπεσκευάσθην δὲ τῷ 1850».

Γυρίσαμε στὸ Προκόπι. Βρίσκεται μέσα σὲ λάκκο· ἔτσι τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὸ δρόμο. 'Η πόλη ἔχει κίνηση. Φάγαμε ὅ,τι βρέθηκε σ' ἓνα μικρὸ ἐστιατόριο ὅπου σχεδὸν σερβιριστήκαμε μόνοι μας.

Φεύγουμε ἀπὸ τὸ Προκόπι, συναντοῦμε λαξευτά σὲ σχῆμα κώνου μὲ στρογγυλὴ πέτρα στὴν κορυφὴ σὰν νὰ φοροῦν καπέλο. Φτάνουμε στὴν πεδιάδα τοῦ *Geureme*. 'Ολόγυρα ὀρθώνονται οἱ ἄσπροι βράχοι πάνω στὴν κατάσπερη γῆ. Δίπατες, τρίπατες, καὶ τετράπατες οἱ λαξευτὲς σπηλιές. Τρύπες ὡς πάνω στὶς κορφές τῶν βράχων. Σκαρφαλώνουμε πάνω στοὺς βράχους, μπαίνουμε σὲ μιὰ τρύπα, ἀνεβαίνουμε σκοτεινὴ σκάλα καὶ μὲ φακούς ἀναμμένους μπαίνουμε στὴν Καρανλίκ Κιλισέ, ὅλοι οἱ τοῖχοι γεμάτοι ἀγιογραφίες, ὁ 'Ιωσήφ, ἡ γέννηση καὶ ἡ βάφτιση, ὁ μυστικὸς δειπνός, ὁ Παντοκράτωρ, οἱ Παῖδες τῶν 'Εβραίων, οἱ Προάγοντες, ὅλοι οἱ ἄγιοι μὲ λαϊκὴ ἔκφραση καὶ ἐξαυλωμένοι.

Πὶο κάτω ἡ κοινὴ τραπεζαρία, μεγάλη σπηλιὰ ὅπου τὸ μακρὸν τραπέζι μὲ τοὺς πάγκους, ὅλα σκαλισμένα μέσα στὸ βράχο.

"Άλλο λαξευτὸ μὲ τάφους.

Εἶδαμε καὶ τίς ἄλλες ἐκκλησιές, τὴν 'Ελμαλί, Τσαρικλί καὶ τὴν Τοκαλί ποὺ εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερη. Γεμάτες ἀγιογραφίες μὲ δικὴ τους λαϊκὴ ἔκφραση.

'Η πεδιάδα τούτῃ ποὺ κλείνει μέσα της μιὰ ὁλόκληρη ἱστορικὴ ἐποχὴ, ἄγνωστη στὶς λεπτομέρειές της, ζυπνᾷ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὸ δέος.

Συνεχίζουμε τὸ ταξίδι μας, δεξιὰ μας μέσα σὲ ρεματιὰ τὸ χωριὸ 'Αρτάσαρ, καὶ ψηλὰ γύρω μας ἀμπελώνες. Κατηφορίζουμε δυτικὰ, κάμποι καλλιεργημένοι, μπαίνουμε στὸ *Νέβσεχιρ* - *Νεάπολη* καὶ καταλύουμε στὸ ξενοδοχεῖο *Kök* ὁτέλ.

Δεύτερα 1 Σεπτεμβρίου. Νεάπολη. Νότια τῆς πόλης καὶ πάνω σὲ ὕψωμα παλιὸ κάστρο. 'Ανεβαίνουμε. Νότια καὶ ἀπὸ τὴν πίσω μεριά τοῦ κάστρου

βλέπουμε από ψηλά την Έλληνική συνοικία πάνω σὲ λόφο, ξεχωρίζει τὸ καμπαναριὸ τοῦ "Αἱ Γιώργη. Πίσω τὸ βουνὸ Καφετζῆ Ντάγ' στὸ βάθος τὸ χωριὸ *Geure*. Ἀνατολικά τοῦ κάστρου οἱ τούρκικες συνοικίες μὲ πολλὰ περιβόλια ποὺ φτάνουν ὡς τὴ βόρεια ἄκρη. Βόρεια καὶ στὸ βάθος τὸ βουνὸ Ἀλέμν-ντάγ. ΒΑ ἡ ρεματιά τοῦ ποταμοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ σοῦ. ΝΑ τὸ *Karşı Ntáy*, καὶ πίσω του τὸ Ἀσικλῆ Ντάγ.

Φεύγουμε ἀπὸ τὴ Νεάπολη, καὶ πᾶμε Νότια, παράλληλα μὲ τὸν ντερέ. Δεξιὰ μας καὶ πάνω σὲ ὕψωμα βράχου τὸ χωριὸ *Geure*, ἀμφιθεατρικὰ κτισμένο μὲ στενὰ πέτρινα δρομάκια.

Ἀριστερά μας τὸ Ἀσικλῆ Ντάγ, χαμηλὸ βουνό, καὶ ἀριστερά λόφοι πετρώδεις καὶ ἄγονοι. Ἀριστερά μας τὸ χωριὸ *Κιονβεργτζιλίκ* στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀσικλῆ Ντάγ καὶ πιὸ κάτω τὸ χωριὸ *Τσαρντάκ*. Δεξιὰ καὶ μακριὰ τὸ Ἐρντάχ Ντάγ καὶ ἀριστερά στὸ βάθος *Σιβρί Ντεπέ* ἢ Ἀγεβρος (καίόμενο βουνό). Πρὶν νὰ μποῦμε στὴν Ἀνακοῦ *Geuse Tere* δεξιὰ μας. Φεύγουμε ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ, δεξιὰ στὸ βάθος τὰ *Σίλατα*, στὶς ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ. Παρακάτω καὶ δεξιὰ τὸ *Σιβλί Τεπέ*. Περνοῦμε τὸ Χοπιαντερέ καὶ φτάνουμε στὴ *Μαλακοπή*. Στὸ βάθος *Χασάν Ντάγ* καὶ *Μελεντίς Ντάγ*.

Μαλακοπή. Μὲ ὁδηγὸ τὴν Κυρία Ἄννα πᾶμε στὴν ἐκκλησιὰ τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔφερε τὸ μικρὸ τότε γιὸ της ἄρρωστο βαριὰ καὶ τὸν πῆρε καλά. Τὴν βλέπουμε μὲ εὐλάβεια νὰ κάνει τὴν προσευχή της καὶ νὰ κατεβαίνει, ψιθυρίζοντας μὲ κατάνυξη, τὰ 21 φαρδιὰ σκαλιά. Ἡ ἐκκλησιὰ εἶναι ὑπόγεια καὶ σκαλισμένη μέσα σὲ βράχο. Μπαίνουμε σὲ χώρο ποὺ εἶναι ὅλο θόλοι καὶ καμάρες. Οἱ ντόπιοι Τούρκοι πρόθυμα καὶ μὲ ἐκδηλῆ συμπάθεια μᾶς φέρνουν λάμπες καὶ σιγὰ σιγὰ ξεχωρίζουμε καὶ ὅλα τὰ βλέπουμε καθαρά. Ἡ ἐκκλησιὰ διατηρεῖται θαυμάσια. Γύρω γύρω στασίδια. Ἀριστερὰ καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἱερὸ ὁ γυναικωνίτης μὲ καφασωτὸ χώρισμα καὶ στασίδια. Ὁ θρόνος, ὁ ἄμβων. Τὸ προσκυνητάρι μὲ εἰκόνα σβησμένη ὀλότελα. Μανουάλια. Ὅλα ἀπὸ πέτρα μαύρη ποὺ γυαλίζει σὰν μπροῦντζος. Δεξιὰ τοῦ ἱεροῦ τὸ ἅγισμα. Ὅταν κατεβαίνουμε τὴ σκάλα τῆς εἰσόδου καὶ ἀριστερά, ὑπάρχει μιὰ ἄλλη μικρὴ σκάλα σὲ κακὴ κατάσταση καὶ πολὺ χαμηλὴ. Τὴν ἀνεβαίνουμε καὶ βρισκόμαστε σὲ μικρὸ χώρο σκοτεινόν. Στοὺς τοίχους κρέμονται κουρέλια, μικρὰ ἀποκόμματα φουστάνων, ἡ γνωστὴ συνήθεια νὰ νομίζεις πὼς μαζὶ μὲ τὸ κουρέλι κρεμᾶς καὶ τὴν ἀρρώστεια ποὺ τυχὸν ἔχεις. Ἀριστερὰ μιὰ μεγάλη μυλόπετρα κλείνει τὴν εἴσοδο κρύπτης ποὺ ἔχει βάθος 200 μέτρα καὶ καταλήγει σὲ ἄλλη μεγαλύτερη κρύπτη.

Ἡ ἐκκλησιὰ ἦταν ξακουστὴ γιὰ τὰ θαύματά της. Οἱ Τούρκοι καὶ σήμερα πιστεύουν στὴ χάρη της. Ἀριστερὰ τοῦ ἱεροῦ εἶδαμε καθαρά στρώματα καὶ κιλίμια διπλωμένα στὴ γωνιά, ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴν ὀλονύκτια παραμονὴ καὶ ἀγρυπνία τῶν ἀρρώστων. Κεριά φρεσκοαναμμένα, μπουκάλια μὲ λάδι

στά ράφια, κουτιά από σπέρτα, μικρά καντηλέρια, μαρτυρούν την πίστη των Τούρκων στη θεία χάρη.

Στο προσευχητάρι και κάτω από την σβησμένη εικόνα μικρά νομίσματα. Σταυρώνεις το μικρό νόμισμα και ζητάς κάτι, αν το νόμισμα κολλήσει θα έχεις αυτό που ζητήσες. "Όλοι σταυρώσαμε νομίσματα, όμως το νόμισμα λιγοστές φορές κόλλησε πάνω στην εικόνα. Ύπηρχε μικρή σιδερένια στεφάνη με αγκύλες προς τα μέσα. Την περνούν από το κεφάλι κι αν πέσει κάτω γοργά κι ανενόχλητα, ό άνθρωπος είναι καλός κι άρεστός στο θεό. Κι όλα αυτά τα πιστεύουν και οι Τούρκοι και ή παράδοση συνεχίζεται.

"Εκκλησία "Άγιοι Θεόδωροι. Διατηρείται πολύ καλά. 'Ο τρούλος με τον Παντοκράτορα και τους άγιους ανέπαφος. Στις πιο χαμηλές εικόνες είναι άσβεστωμένα τα πρόσωπα και οι σταυροί. Το τέμπλο του ιερού σέ άριστη κατάσταση. Κάτω από τις εικόνες βλέπουμε τις ήμερομηνίες: 1859 - 1860, 1856 - 1860.

Οί Τούρκοι στην Μαλακοπή μās δείχνουν πολλή αγάπη, κι όταν ξαναπερνούμε μās φέρνουν καλά καρπούζια.

"Όλοι λένε πώς υπάρχει υπόγεια πόλη.

'Η εκκλησιά των Ταξιαρχών έγινε μύλος.

Πάμε για τó Μιστί. Νότια. Στο βάθος και δεξιά μας τó χωριό "Αρτζάσσαρ. Διασχίζουμε την πεδιάδα Μπουτάκοβα. Στο βάθος και μακριά τά χωριά, "Αλάι, Τιοχίν (τροχός), Χασάκιοϊ. Μπαίνουμε στο χωριό Κιολτσούκ (μικρή λίμνη), καταπράσινο, άριστερά μικρός τεπές. "Αλώνια με πέτρινες καλύβες, νερά και πολλά περιβόδια με δέντρα καρποφόρα. 'Ο δρόμος μας συνεχίζεται στην πεδιάδα του Μπουτάκοβα.

Μπαίνουμε στο Μιστί. Βρίσκεται σέ πεδιάδα με λιγοστά σπίτια. 'Η μεγάλη εκκλησία του "Αι Βασίλη κάνει έντύπωση μέσα στα γύρω του μικρόσπιτα. 'Η εκκλησιά έχει 8 κολόνες, οι άγιογραφίες είναι άσβεστωμένες. Φαίνεται ό Παντοκράτωρ και οι 4 Εύαγγελιστές. Πάνω από τó ιερό ό Εύαγγελισμός. 'Η εκκλησία έχει μικρούς τρούλους.

Στην ανταλλαγή είχαν έρθει στο Μιστί πρόσφυγες από τη Μακεδονία, δέ μπόρεσαν νά ζήσουν και οι περισσότεροι έφυγαν κι έμειναν μόνο 15 οικογένειες. Μεταγενέστερα ήρθαν πολλές οικογένειες από τη Βουλγαρία, Σερβία, Ούγγαρία. Σήμερα μένουν 400 οικογένειες. Κατοικούν σέ καινούργια σπιτικά λίγο πιο πάνω από την εκκλησία. Τό χωριό είναι άδεντρο και δέν βλέπεις πράσινο φύλλο. Στα παλιά χρόνια οι άνθρωποι κατοικούσαν κάτω από τη γή. 'Υπάρχουν ακόμα τρύπες, ανοίγματα σέ υπόγειες κρύπτες.

Φυσά έλαφρό άεράκι και οι γυναίκες λιχνίζουν τó στάρι. Πιο πέρα άλω-νίζουν με βουβάλια.

Φεύγουμε για την "Ανακού και ξαναπερνάμε από τη Μαλακοπή, οι φίλοι μας είναι όλοι εκεί και μās προσφέρουν καρπούζια.

Ἀνακοῦ. Ἡ ἐκκλησιά Ἀγία Μαρίνα εἶναι σκαλισμένη μέσα σὲ βράχο. Ὅταν ἦταν οἱ Χριστιανοί, καὶ στὰ παλιὰ χρόνια, ἔσκαψαν βαθιὰ γιὰ νὰ βροῦν τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας ποὺ φανερώθηκε σὲ κάποιον Ἀντώνη, μὰ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν βροῦν. Οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν κι ἔρχονται κι ἀνάβουν κεριά καὶ κάνουν θυσιές. Δὲν ἔχει ἀγιογραφίες. Μιὰ μόνο κολόνα, καὶ ἡ ἄλλη ὑπάρχει μόνο ἡ βάση της, καὶ τὸ ἱερό. Στὰ χριστιανικὰ χρόνια, στίς 17 Ἰουλίου, μαζεύουνταν κόσμος πολὺς κι ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωριά. Ἐφερναν τὰ φαγιά τους. Ὅλοι οἱ νιόπαντροι τὸ ἔχαν σὲ καλὸ νὰ προσφέρουν ἀπὸ ἓνα ἀρνί.

Τὰ χαρισμένα ἀρνιά τὰ μαγεύρουν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ προσφέρανε στὸ μαζεμένο κόσμο. Τώρα, μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά, ὑπάρχει μεγάλο περιβόλι. Μπροστὰ στὴ θολωτὴ εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς, κάτω ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ βράχο, πλατύφυλλα βασιλικά φυτεμένα ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὸ χέρι δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς τίποτα δὲν ἄλλαξε ἐκεῖ μέσα. Ἡ ἐκκλησία βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ. Ἐμεῖς περπατήσαμε μιὰ ὥρα καὶ ἓνα τέταρτο πάνω σὲ γκρίζο ἀμμόχωμα μ' ἓνα σύννεφο σκόνης ποὺ σήκωναν τὰ βήματα τὰ δικά μας καὶ τῆς πληθώρας ποὺ μᾶς ἀκολουθοῦσε.

Ἡ Κυρία Ἄννα εἶναι ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ. Ὁ Δήμαρχος μᾶς ἔκαμε τραπέζι. Πιλάφι πλιγούρι μὲ ὠραῖο γιανούρτι, καὶ πολλὰ φρούτα. Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν ἐκεῖ καὶ μᾶς ἀκολουθοῦσε ὅπου πηγαίναμε. Σύννεφα σκόνης ὀλόγυρά μας σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴ βλέπει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἀνταλλάξαμε προπόσεις. Ὁ Παπα-θόδωρος μίλησε γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ Δήμαρχος τέλειωσε μὲ τό : Ζήτω ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς. Προσφέραμε τσιγάρα. Στὴ Δημαρχία συγκεντρωθήκαμε γιὰ ἀναχώρηση. Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν ἐκεῖ, ἄλλοι ὄρθιοι καὶ οἱ πιδὸ πολλοὶ καθισμένοι χάμου, ἄντρες γυναῖκες παιδιὰ καὶ γῆ ἓνα πράμα. Εἴμαστε μέσα στὸ πούλμαν τώρα, ὅλοι εἶναι ὄρθιοι καὶ χειροκροτοῦν καὶ κουνᾶνε τὰ χέρια ὥσπου χάθηκε ἡ κινούμενη φωλιά μας.

Τρίτη 2 Σεπτεμβρίου. Φεύγουμε ἀπὸ τὴ Νεάπολη καὶ πᾶμε δυτικὰ - ΝΔ γιὰ τὸ Ἀκσεραϊ. Ἐξω ἀπὸ τὴ Νεάπολη καὶ ἀριστερά μας χωριὸ στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ καὶ στοὺς πρόποδες. Δυτικὰ καὶ μακριὰ μας τὸ Ἐκετζικ νταγλαρί. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά μας λόφοι καὶ ὑψώματα χωρὶς κανένα δέντρο. Μπαίνουμε στὸ χωριὸ Τόπατα, πολὺ πράσινο, πολλὰ νερά. Συνεχίζουμε πάνω σὲ κάμπο, στὸ βάθος καὶ δεξιὰ διαγράφεται ἡ ὁροσειρὰ Ἐκετζικ ἀριστερὰ μιὰ πυραμίδα, τὸ Νένεζι Ντάγ, καὶ πιδὸ πέρα καὶ ἀπὸ πίσω οἱ δυὸ κορφές τοῦ Χασάν Ντάγ. Κάθε τόσο μικρὰ χωριά. Πάνω στὸν ἔρημο κάμπο καὶ κοντὰ στὸ δρόμο, ἐρείπια παλιᾶς μεγάλης καὶ πέτρινης ἐκκλησιᾶς. Πεντάκλιτη μετὰ τρούλου. Τὸ ἱερό της ὀλότελα γκρεμισμένο. Οἱ σιτοβολώνες διαδέχονται τὴν ἄγρονη γῆ. Ἐδῶ ἁλώνια καὶ ἐκεῖ βοσκοτόπια, καὶ πουθενὰ ἄνθρωπος. Περνοῦμε μεγάλῳ χάνι μὲ τεράστια πόρτα σκαλισμένη, τὸ Ἀκτσι Καρὰ Χάν, μπαίνουμε σὲ κάμπο. Μεγάλῳ ἁλώνια μὲ σωροὺς ἀπὸ στάρι. Ὡ-

ραΐα ἄλογα γυροφέρνουν μὲ γοργὸ ρυθμό. Καὶ κάθε τόσο ἀλώνια μὲ μεγάλους σωρούς καὶ τὸ μάτι ξεκουράζεται καὶ τέρπεται σὰν νὰ βλέπει ὀλόχρυσο ταΐριο. Στὸ βάθος καὶ ἀριστερὰ τὸ Χασὰν Ντάγ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κόκκινες γοῦβες, καμποῦρες περιέργες καὶ κιτρινόξανθες. Τώρα βλέπουμε στὸ βάθος πολλὰ πράσινο, πολλὰ δέντρα, καὶ πίσω ὑψώνεται τὸ Χασὰν Ντάγ. Εἶναι τὸ "Ακσεραϊ μέσα στὴν καταπράσινη περιοχὴ του. Τὰ νερά τρέχουν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ ὑψώματα σὲ αὐλάκια καὶ μπαίνουν μέσα στὴν καταπράσινη πεδιάδα. Ὁ ποταμὸς *Μελεντίς σουγιού*, τρέχει πλούσια μέσα στὸ χωριὸ καὶ γεφύρια μεγάλα ἐνώνουν τίς συνοικίες. Πόλη μὲ σχολεῖο καὶ Γυμνάσιο. Κτίρια μεγάλα καὶ τζαμιά. Λιθόστρωτοι καὶ φαρδεῖς δρόμοι. Μεγάλο πάρκο.

Βγαίνουμε ἀπὸ τὸ "Ακσεραϊ καὶ πᾶμε ΒΔ. Διασχίζουμε τὸν κάμπο "Ακσεραϊ καὶ δεξιὰ μας, τὰ περίεργα κοπάδια τῶν λόφων, ποὺ ἐδῶ ἔχουν σβησμένη κόκκινη ἀπόχρωση. Βλέπουμε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ βόσκουν οἱ τράγοι τῆς "Αγκύρας μὲ τὰ ὠραῖα μακριὰ κέρατα. Ἐξακολουθοῦμε πάνω σὲ κάμπο χωρὶς ὄρια καὶ δεξιὰ μας οἱ σκουριασμένοι γυμνοὶ λόφοι ποὺ συχνὰ ἐντονα κοκκινίζουν. Τὰ χρώματα τῶν λόφων ἐδῶ παιχνιδίζουν, κόκκινο καφέ, κίτρινο καὶ μπέζ. Τὰ κουρασμένα μάτια μας κάπως ξεκουράζονται μὲ τὴν ἐναλλαγὴ καὶ τὸ παιχνιδισμα τῶν χρωμάτων. Κάθε τόσο κι ἓνα χωριὸ στὶς ρίζες τῶν γυμνῶν λόφων. Στὸ βάθος διακρίνουμε μιὰ ἀσημένια γραμμὴ, εἶναι ἡ λίμνη *Τούξγκιολ-Τάττα*. "Ὅσο προχωροῦμε τὴν πλησιάζουμε καὶ φαρδαίνει. Σκόρπια ξερονήσια πάνω στὰ ἀκίνητα νερά. Πηγαίνουμε παράλληλα μὲ τὴ μεγάλη λίμνη. Ὁ χρυσὸς κάμπος τὴν πλαισιώνει καὶ εἶναι ἀριστερὰ μας, δεξιὰ μας τὸ κοπάδι τῶν περιέργων λόφων. Εἶναι συννεφιά. Ἡ λίμνη σχηματίζει γλῶσσα, εἴμαστε πολὺ κοντὰ της, ἀκίνητη σὰν λυωμένο ἀσήμι, βαριά σὰν ὑδράργυρος, μὲ ὅλη της τὴ νέκρα, μεγαλόπρεπα λάμπει. Τὰ ἄρνια στὰ ρηχὰ βουτᾶνε μέσα στὰ ἀκίνητα νερά της καὶ γυρεύουν κάτι νὰ φῶνε. Πουθενὰ πράσινο, πουθενὰ δὲ βρίσκεται λίγη χλόη. Τώρα ἡ λίμνη δὲ φαίνεται, διασχίζουμε κάμπο καὶ καλλιεργημένη γῆ, μπαίνουμε στὸ *Κότσχισα*, κωμόπολη σὲ κάμπο καὶ πίσω οἱ λόφοι. Στὸ βάθος πάλι ἡ λίμνη πλαισιώνει τὸν κάμπο. Ἡ ἀσημένια γραμμὴ δεξιὰ καὶ κοντὰ μας οἱ λόφοι μὲ τοὺς κόκκινους λεκέδες. Πλησιάζουμε πάλι τὴν ἀπέραντη λίμνη. Λαξευτὰ πάνω σὲ ἄσπρους βράχους ποὺ ὑψώνονται πάνω ἀπὸ τοὺς κίτρινους λόφους. Ἡ λίμνη πολὺ κοντὰ μας, ἄσπρο ἄλατι σὰ χιόνι. Περιοχὴ ἄγονη, ἄδεντρη, νεκρὴ καὶ ἔρημη. Ἡ λίμνη πάλι σχηματίζει γλῶσσα καὶ στὸ βάθος χωριὸ. Διασχίζουμε πεδιάδα χωρὶς ὄρια καὶ χωρὶς βουνά. Περνοῦμε ἀπὸ τὸ ἄδεντρο χωριὸ *Σενέρκιοϊ*. Πολλὰ χιλιόμετρα μέσα σὲ σιτοβολῶνες καὶ κανένα χωριὸ. Τώρα κάθε τόσο καὶ μακριὰ ἄσπρα χωριουδάκια. Ἄσπρα πρόβατα καὶ τράγοι βόσκουν ἔρημα στὴν ἀπέραντη γῆ. Ἀνηφορίζουμε, θέλουμε 70 χιλιόμετρα γιὰ τὴν "Αγκυρα, κάθε τόσο καὶ χωριὸ ποὺ τὸ βλέπουμε ἀπὸ πολὺ μακριά. Κάνει λίγο κρύο. Βλέπουμε τὴν τεχνητὴ λίμνη ποὺ ὑδρεύει τὴν "Αγκυρα. Ἀνηφορίζουμε μέσα σὲ ἄδεντρη ρεματιά καὶ ὁ δρόμος ἀρχίζει

νά 'χει κάποια κίνηση. Διαβαίνουμε τὸν καινούργιο δρόμο ποὺ εἶναι πλάι στὸν παλιό. Τὸ βουνὸ ἀρχίζει νὰ πρασινίζει. Βλέπουμε τὴν Ἀγκυρα, δεξιά σὲ ὕψωμα τὸ μνημεῖο τοῦ Ἀτατούρκ. Μπαίνουμε μέσα στὴν καινούργια πόλη, ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους. Ἡ παλιά πόλη εἶναι κτισμένη πάνω σὲ λόφους, τὰ σπίτια τὸ ἓνα κοντὰ στ' ἄλλο. Ἡ παλιά πόλη μὲ τοὺς λόφους της πλαισιώνει τὴν καινούργια πόλη ποὺ ἐκτείνεται μπρὸς στὰ πόδια της. Δεξιά οἱ τρεῖς λόφοι πυκνοκατοικημένοι καὶ ἀριστερά τὰ προάστεια, στὴ μέση ἡ καινούργια πόλη. Δρόμοι φαρδεῖς, ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους. Μεγάλο πάρκο μὲ λίμνη τεχνητὴ μὲ μεγάλα γεφύρια. Πάρκο γιὰ τοὺς νέους, μοντέρνα ἐστιατόρια, θέατρα, τσίρκα, πολυτελέστατα κέντρα. Βάρκες καὶ μικρὰ πλεούμενα. Δέντρα ψηλά μὲ πικνὴ σιὰ, πρασινάδες ποὺ γέρνουν μέσα στὰ νερά. Κόσμος πολλὸς ἀνεβοκατεβαίνει τὰ γεφύρια καὶ χαίρεται τὴν ὁμορφιά. Πλούσιοι καὶ φτωχοὶ χωρὶς καμιά διάκριση, κανεὶς δὲν προσέχει τὸν ἄλλο.

Μείναμε στὸ ξενοδοχεῖο Ἐλχάμπρα. Καθαρὸ μὲ κρεβάτια ἀναπαυτικά, νερὸ κρύο καὶ ζεστό, ἐσωτερικὸ τηλεφώνο.

Τὸ πρῶνὶ πήγαμε στὸ Μαυσωλεῖο τοῦ Ἀτατούρκ. Βρίσκεται ΝΔ τῆς πόλης πάνω σὲ ὕψωμα, ἔγινε στὰ 1944. Ἀνεβαίνουμε 33 μεγάλα σκαλιὰ ἀπὸ πέτρα τῆς Καισάρειας καὶ μπαίνουμε σὲ μεγάλη ἀλλέα μὲ πολλὰ λουλούδια δεξιά καὶ ἀριστερά. 12 μεγάλα πέτρινα λεοντάρια ἀντίγραφα τῶν Χιτιτικῶν εἶναι τοποθετημένα παράλληλα τῆς μεγάλης ἀλλέας ποὺ καταλήγει μπρὸς στὰ μνημεῖα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀνεξαρτησίας καὶ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Μεγάλο παραλληλόγραμμο ποὺ δυτικὰ ἔχει τὸ Μαυσωλεῖο καὶ μετὰ περίπτερα μὲ τὰ προσωπικὰ κατὰλοιπα τοῦ Ἀτατούρκ, τὸ αὐτοκίνητό του, τὸ ἀμάξι ποὺ ἔφερε τὴ σωρὸ του τὸ Νοέμβριο τοῦ 1953, 15 χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του (12 Νοεμβρίου 1938), τὸ κανόνι του, τὸ γραφεῖο του μὲ ὅλα τὰ προσωπικά του ἀντικείμενα.

Μεγάλο προαύλιο μὲ μεγάλες κίτρινες κολόνες πλαισιώνει τὰ περίπτερα. Σὲ κάθε γωνιά ἀγάλματα ποὺ συμβολίζουν τὴ Δημοκρατία, τὴ Νίκη, τὴν Ἐπανάσταση, τὴν Εἰρήνη.

Ἀνάγλυφες παραστάσεις καὶ στίς δυὸ μεριεὶς τῆς σκάλας πρὶν ἀπὸ τὸ Μαυσωλεῖο, μὲ θέματα τὸν πόλεμο καὶ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἐπιβίωση. Στους μεγάλους τοίχους τοῦ Μαυσωλείου χαραγμένες περικυτῶν ἀπὸ βαρυσήμαντους λόγους τοῦ Ἀτατούρκ.

Μέσα, τὸ Μαυσωλεῖο, μὲ ὅλη του τὴν ἀπλότητα εἶναι ἐπιβλητικὸ καὶ μεγαλοπρεπέστατο. Ψηλοτάβανο ὅπως τὰ τζαμιά καὶ οἱ μεγάλες ἐκκλησιές. Ἐνα γύρω κολόνες στρογγυλὲς ἀπὸ μάρμαρο πράσινο καὶ γκρί. Στὸ ταβάνι καὶ στοὺς τοίχους μωσαϊκὰ ποὺ θυμίζουν τούρκικα χαλιά. Τεράστια παράθυρα μὲ ὠραῖα μαῦρα κιγκλιδώματα φωτίζουν ὅλο τὸ χῶρο. Δυτικὰ πολλὰ σκαλιὰ καταλήγουν σὲ πλατφόρμ, στὸ κέντρο τῆς πλατφόρμ ἡ σαρκοφάγος ἀπὸ μάρμαρο κόκκινο μὲ ἄσπρες ἀποχρώσεις. Μπρὸς στὴ σαρ-

κοφάγο και στὸ κέντρο τοῦ τελευταίου σκαλοπατιοῦ τὸ παράσημό του μέσα σὲ μαῦρο πλαίσιο.

Στρατιῶτες μὲ στολὲς κρατοῦν τὴν τάξη καὶ ἐπιβάλλουν τὸ σεβασμὸ στὸν ἐκλιπόντα.

Χιιτικὸ Μουσεῖο. Μοναδικὸ στὸν κόσμο στεγάζεται μὲ πολὺ γοῦστο στὸ ἔργο παλαιᾶς ἱστορικῆς ἀγορᾶς. Εὐρήματα μὲ χρονολογίες 3.200 - 800 π.Χ.

Πέμπτη 3 Σεπτεμβρίου. Φεύγουμε ἀπὸ τὴν Ἀγκυρα· ὁ δρόμος ἀνηφορικός, περνᾶμε καταπράσινες χαράδρες καὶ βουνά. Ἡ φύση ἀρχίζει νὰ μερεῦει καὶ τὸ μάτι μας χαίρεται πρᾶσινο. Κατηφορίζουμε, περνοῦμε τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Σαγγάριου. Ἐδῶ σταματοῦν οἱ σημειώσεις μου καὶ σημειῶνω στοὺς μέχρη τώρα συνοδοιπόρους μου:

Οἱ δυὸ ἀδελφὲς Ζήση καὶ Μουστάκη, ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Τὸ ζεῦγος Βαμβακόπουλοι, ἀπὸ τὴ Σινασό.

Ὁ κ. Κωστάκης καὶ ὁ κ. Τσαλίκιογλου.

Ὁ Παπαθόδωρος καὶ υἱός.

Τὸ Ἀσβεστάκι.

Ἡ Οἰκογένεια Εὐτυχιάδη, ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο.

Ἡ Κυρία Τζέννη Καλλικαντζάρου.

Οἱ δυὸ ἀδελφοὶ Σταυρόπουλοι. Ἐζήσαν στὴν Ἀμερική.

Τὸ ζεῦγος Ν. Τζεπετζιογλου, ἀπὸ τὰ Ποτάμια.

Ἡ κυρία Ἀννα Ἰσακίδου, ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ.

Ὁ κ. Βερυκοκκίδης μὲ τὴ νύφη του, ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ.

Ἡ κυρία Καλλιόπη Μανέτα, ἀπὸ τὰ Μάταλα.

Ὁ κύριος καὶ κυρία Καρατζᾶ.

Ἡ κυρία Ἀννα Χατζηνικολάου.

Ἡ Ἀγλαΐα Ἀγιουτάντη καὶ ἐγώ.

Κλείνω μέσα μου τὶς ὥραϊες ἀναμνήσεις. Εἶμαι γεμάτη νοσταλγία. Λαχταρῶ νὰ ξαναδῶ τὴν ἀγαπημένη ἑλληνικὴ γῆ.